

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLMOUCI

Filozofická fakulta

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie

**KONCEPCE LIDOVÉ VÝCHOVY TOMÁŠE TRNKY Z HLEDISKA
SOUČASNÉ ČESKÉ INTEGRÁLNÍ ANDRAGOGIKY**

The National Education Concept by Tomáš Trnka in terms of
Contemporary Czech Integral Andragogy

Magisterská diplomová práce

Bc. Kateřina Dohnálková

Vedoucí magisterské diplomové práce

Mgr. Pavel Veselský, Ph.D.

Olomouc 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem tuto závěrečnou magisterskou práci vypracovala samostatně a uvedla v ní veškerou literaturu a ostatní zdroje, které jsem použila.

V Hodoníně dne.....

Poděkování

Děkuji Bc. & Bc. Petře Majewské a Mgr. Michaelae Bolckové, Dis. za jejich podporu při psaní této magisterské práce, za jejich připomínky a rady. Dále jim děkuji za skvěle prožitá studentská léta, na něž budu celý život s radostí vzpomínat.

Děkuji své rodině, která mě v průběhu celého mého studia finančně i psychicky podporovala.

Děkuji Bc. Petru Létalovi za jeho podporu při dokončování této magisterské práce.

Děkuji Mgr. Pavle Řezáčové, že mi poskytla možnost dopsat tuto magisterskou práci během doby, kdy jsem již pracovala.

Děkuji Mgr. Pavlu Veselskému, Ph.D. za vedení této magisterské práce.

Děkuji Prof. PhDr. Dušanu Šimkovi za provedení studií integrální andragogiky, bez níž by tato práce nemohla vzniknout.

Obsah

Úvod.....	7
1 Biografické údaje	10
1.1 Tomáš Trnka	10
1.1.1 Ideové zdroje – období první republiky	11
1.2 Vladimír Jochmann.....	14
1.3 Dušan Šimek	15
2 Teoretické koncepty.....	17
2.1 Lidová výchova	17
2.2 Sociologie výchovy	20
2.3 Andragogika	23
2.4 Porovnání teorií	28
3 Název pro vědní disciplínu – podobnost andragogiky a lidové výchovy.....	29
3.1 Lidová výchova	29
3.2 Andragogika	31
4 Představy jednotlivých autorů	32
4.1 Představa o lidové výchově	32
4.2 Sociologie výchovy Vladimíra Jochmanna.....	37
4.3 Integrální andragogika.....	39
5 Pojetí výchovy	45
5.1 Vymezení výchovy podle Tomáše Trnky	45

5.2	Vymezení výchovy podle Vladimíra Jochmanna	48
5.2.1	Sociologie výchovy	48
5.2.2	Jochmannovo pojetí výchovy v rámci andragogiky	50
5.3	Andragogická dimenze výchovy	51
5.4	Hledání andragogických myšlenek	53
6	O koho se věda zajímá?	55
6.1	Objekt podle lidové výchovy	55
6.2	Objekt podle integrální andragogiky	59
7	Instituce výchovy	62
7.1	Tomáš Trnka	62
7.2	Vladimír Jochmann	63
7.3	Integrální andragogika	64
8	Diskuze	66
	Závěr	73
	Anotace	76
	Annotation	78
	Literatura	80
	Seznam obrázků	84

„Cti otce svého i matku svou!“

„Já myslím, že máme k tomu přidat: A měj úctu k duši svého
dítěte! Pamatuj na generace budoucí!“

Tomáš Garrigue Masaryk

Úvod

Poselstvím této magisterské práce je hledání zapomenutých kořenů současné integrální andragogiky v českém kontextu.

Cílem práce je hledání prvků andragogického myšlení v koncepci lidové výchovy Tomáše Trnky a jejich možnost využití pro budování současné teorie andragogiky. Andragogika řeší problém své legitimizace. Jednou z možných cest je legitimizace pomocí vlastní teorie. Je možné, že právě teoretický koncept Tomáše Trnky nám napomůže obnovit kořeny andragogiky a přiblížit se k vlastní andragogické teorii.

Nejprve se budu věnovat historickému kontextu doby, v níž Tomáš Trnka působil. Zaměří se na myšlenky Tomáše Garrigua Masaryka, kterými ovlivňoval svou dobu.

Následně vymezím teoretické koncepce důležité pro tuto magisterskou práci. Konkrétně se jedná o lidovou výchovu Tomáše Trnky, která je pro tuto práci stěžejní. Budu v ní hledat počátky andragogického myšlení u nás. Jako další představím sociologii výchovy podle Vladimíra Jochmanna, v níž jsou zřetelné stopy andragogiky a která je ideovým zdrojem současné integrální andragogiky. Nakonec se budu zabývat andragogikou samotnou. Při definování andragogiky, potažmo integrální andragogiky, je stěžejním autorem Dušan Šimek, jenž tuto koncepci rozvíjí nadále na Univerzitě Palackého v Olomouci. Andragogika bude většinou pojímána jako věda o animaci dospělého člověka. Pokusím se nejen o deskripci a explikaci teoretických konceptů, ale také o samotnou komparaci koncepcí. Na základě této komparace budu usuzovat na ideové kořeny andragogiky v díle Tomáše Trnky. Proč byly vybrány

právě tyto teoretické koncepce? Ze samotného názvu této práce vyplývá, že je nezbytné si integrální andragogiku představit, protože právě k této vědě bude vztahována lidová výchova. Koncept integrální andragogiky je rozvíjen hlavně na Katedře sociologie a andragogiky Univerzity Palackého v Olomouci. Sociologie výchovy byla zvolena pro svou přímou návaznost na integrální andragogiku. Teorii výchovy považuji pro své myšlenky za základ sociologie výchovy, která disponuje přímou návazností na integrální andragogiku.

Práce je rozčleněna do několika kapitol. Každá kapitola obsahuje pojednání o lidové výchově, dále o sociologii výchovy a integrální andragogice.

Vzhledem k tomu, že tato práce se zabývá teoriemi konkrétních autorů, považuji za nezbytné tyto autory alespoň v krátkosti představit. Z tohoto důvodu jsem do své práce zařadila stručné životopisy jednotlivých autorů, jež poukazují na inspiraci a ideové zdroje jejich myšlenek. Zaměření autora a popis jeho ideových zdrojů nám usnadní pochopení celé problematiky.

Nejprve je stručně vymezena lidová výchova Tomáš Trnky, sociologie výchovy Vladimíra Jochmanna a integrální andragogika, která je definována podle Vladimíra Jochmanna, Dušana Šimka a Hany Bartoňkové. Je poukázáno na vývojovou tendenci u Vladimíra Jochmanna od sociologie výchovy k integrální andragogice. Kapitola poskytuje vysvětlení pojmu integrální andragogika.

Druhá kapitola pojedná o problému zvolení názvu pro vědní disciplínu. Bude řešen název lidová výchovy a andragogika, potažmo andragogika integrální. Bude poukázáno na první podobnost mezi lidovou výchovou a andragogikou.

Následující kapitola se bude podrobně zabývat jednotlivými teoretickými koncepty. Nejprve pojednám o lidové výchově Tomáše Trnky, následně o sociologii výchovy Vladimíra Jochmanna s přímou návazností na jeho integrální andragogiku, a bude následovat výběr nejvhodnějšího teoretického konceptu integrální andragogiky podle Dušana Šimka.

Kapitola další pojedná o pojmech, na kterých se tyto koncepty zakládají. U Tomáše Trnky a Vladimíra Jochmanna se bude jednat o pojem výchova. Pro integrální andragogiku to bude proces oduševňování člověka.

Další kapitola se bude zabírat objektem výchovného, potažmo andragogického působení.

V diskuzi jsou rozebrány body setkání lidové výchovy a andragogiky. Vzhledem k tomu, že lidovou výchovu nelze považovat za andragogickou disciplínu, ale pouze za disciplínu s přesahy do andragogiky, bude využito i přiblížení k sociologii výchovy. Nemusí se vždy jednat o jednoznačně shodné myšlenky, ale může jít také o myšlenky, které by se v případě rozvinutí mohly stát předmětem andragogických snah. Vzhledem k odlišné době, kdy tito autoři publikovali, je možné, že dojde také k nalezení zásadních odlišností jejich teorií.

Na závěr shrne práce poznatky, úspěchy a problémy, které tuto magisterskou práci potkaly během jejího vzniku. Ohlédne se za jednotlivými koncepcemi a nabídne možnost, jak by mohla být dále rozvinuta.

1 Biografické údaje

V této kapitole jsou představeni jednotliví autoři. Jejich představení popisuje stručně jejich vzdělání a profesní zaměření.

1.1 Tomáš Trnka

Obrázek 1 Tomáš Trnka

Tomáš Trnka se v rámci svých studií profiloval do oblasti filozofie a moderní filologie. Tomáš Trnka se přímo znal s Tomášem Garriguem Masarykem, který mu vštípil podnět pro napsání komparační studie filozofů Henriho Bergsona a Hanse Vahingera.¹ Na tomto příkladu je zcela zřejmý vliv Tomáše Garrigua Masaryka na Tomáše Trnku. Tomáš Trnka odkazuje na Tomáše Garrigua Masaryka i ve svých dílech o výchově, což bude představeno níže.

Tomáš Trnka je spojen také s lidovými výchovnými svazy své doby. Působil na pozici úředníka ve Svazu osvětovém, kde se zasloužil o zajištění chodu organizace.² Po přejmenování Svazu osvětového na

¹ROLNÝ, I. *Tomáš Trnka*. [online] [cit. 11-12-2013] Dostupné z: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/trnka.html>>.

²TRNKA, T. *Lidová výchova*. Sv. 6. *Vývoj naší lidové výchovy*. Praha: MLÚ, 1936. str. 138.

Masarykův lidovýchovný ústav pokračoval ve své práci, ale tentokrát již jako tajemník ústavu.³

Tomáš Trnka se zabýval filozofií ve svém profesním životě, což se odrazilo v jeho dílech. Vydal například trilogii „Hledám tajemství života“ složenou ze spisů „Příroda a její dílo“, „Mezi nebem a zemí“, „Člověk a jeho dílo“.⁴ Právě Ve filozofické knize „Člověk a jeho dílo“ se zmiňuje o nadání člověka a tvořivosti, které jsou důležité pro jeho lidovou výchovu.⁵ Jak je již naznačeno Trnka se nezajímal pouze o filozofie, ale také o lidovou výchovu. Jeho nejvýznamnějším dílem je spis „Lidová výchova, její teorie, metody a organisace.“⁶ V tomto díle rozpracovává a doplňuje svou předchozí knihu „Základy lidové výchovy“.

1.1.1 Ideové zdroje – období první republiky

Tomáš Trnka byl aktivním zejména v období první republiky. Vzhledem k tomu, že od této doby uplynulo již století, je nutné si je alespoň náznakem přiblížit. V tomto období byl velmi významnou osobností ovlivňující tehdejší dění první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk. Tato podkapitola stručně představí filosofii Tomáše Garrigua Masaryka v návaznosti na jeho pojetí vzdělávání a výchovy.

Tomáš Garrigue Masaryk se zabýval ideou demokracie, výchovou, sociologií, humanismem.

³RAMBOUSEK, A., TRNKA, T. *Masarykův lidovýchovný ústav (Svaz osvětový): jeho vznik a vývoj* (1906-1926). 1. vyd. Praha: MLÚ, 1926. str. 46.

⁴ ROLNÝ, I. *Tomáš Trnka*. [online] [cit. 11-12-2013] Dostupné z: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/trnka.html>>.

⁵ TRNKA, T. *Člověk a svět*. Praha: Aventinum, 1929. str. 118.

⁶ ŠKODA, K. *Příspěvky k dějinám pedagogiky dospělých*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. Str. 60.

Byl významnou osobností své doby, která ovlivňovala ostatní autory v té době působící. Tomáš Trnka na Masaryka odkazuje ve svých dílech.

Masaryk soustředil svůj zájem na všeobecné vzdělání. Toto všeobecné vzdělání pro něj představuje bázi pro ideu demokracie.⁷ A právě koncept všeobecného vzdělání zmiňuje Trnka ve své práci o lidové výchově.

Masaryk uvádí ideu demokracie takto: „celý společenský život musí spočívat na mravních základech lidskosti a na ideálu spravedlnosti; tyto základy musí být všem stranám a frakcím společné, neboť jinak se společnost atomizuje, nastane neplodný boj stran a strániček, frakcí a chytrých jednotlivců, společnost se stane mělkou, hrubou a nicotnou.“⁸

V novodobých státech probíhají nadále procesy demokratizace, což vede k zavádění práv „člověckých“, které jsou bází pro vznik sociálních, národních, jazykových a hospodářských práv. Odraz humanitní idey (člověctví) se projevuje ve společenském životě.⁹

Vliv Tomáše Garrigua Masaryka na oblast vzdělávání (osvěty) je nezpochybnitelný. Masarykova stopa je viditelná za většinou tehdejších osvětových ústavů a spolků. Podílel se na vzniku Dělnické

⁷ TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 140.

⁸ MASARYK, G., T., *Cesta demokracie: soubor projevů za republiky*. Praha: Čin, 1934, xi, 558 s. str. 211.

⁹ MASARYK, G., T., *Ideály humanitní: Problém malého národa; Demokratism v politice*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1990, 127 s., front. ISBN 80-7023-036-3. str. 9.

akademie (založená před 1. světovou válkou). Jejím cílem mělo být zlepšování sociálního i hmotného postavení uskutečňovanou skrze výchovu a vzdělávání dělnictva.¹⁰

Po první světové válce bylo důležité založit lidovýchovné centrum. Tomáš Garrigue Masaryk cítil tuto potřebu také, a proto se rozhodl věnovat nemalý finanční dar na založení centra osvěty (lidovýchovy).¹¹ Poté, co prezident schválil možnost založit lidovýchovné centrum, došlo k přetvoření tehdejšího Svazu osvětového, zejména jeho pracovního programu a vytvoření nové struktury úřadu.¹² Touto nově vznikající lidovýchovnou institucí byl Masarykův lidovýchovný ústav, který byl založen na jednání Svazu osvětového a Dělnické akademie. Nový název byl zvolen s ohledem na významnost prezidenta republiky.¹³

Tomáš Garrigue Masaryk se podílel na všech důležitých lidovýchovných institucích. Je jedním ze zakladatelů Dělnické Akademie, po první světové válce stál za vznikem nového lidovýchovného ústavu, a to Masarykova lidovýchovného ústavu.

Masaryk rozvíjel koncept všeobecného vzdělávání, které lze pojímat jako základ pro lidovou výchovu. Lidová výchova pro něj tedy byla problémem popularizace vědění a všeobecného vzdělání.

¹⁰RAMBOUSEK, A., TRNKA, T. *Masarykův lidovýchovný ústav (Svaz osvětový): jeho vznik a vývoj (1906-1926)*. 1. vyd. Praha: MLÚ, 1926. str. 6.

ŠKODA, K. *Příspěvky k dějinám pedagogiky dospělých*. 1.vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991. str. 41.

¹¹ RAMBOUSEK, A., TRNKA, T. *Masarykův lidovýchovný ústav (Svaz osvětový): jeho vznik a vývoj (1906-1926)*. 1. vyd. Praha: MLÚ, 1926. str. 14.

¹² RAMBOUSEK, A., TRNKA, T. *Masarykův lidovýchovný ústav (Svaz osvětový): jeho vznik a vývoj (1906-1926)*. 1. vyd. Praha: MLÚ, 1926. str. 16-17.

¹³RAMBOUSEK, A., TRNKA, T. *Masarykův lidovýchovný ústav (Svaz osvětový): jeho vznik a vývoj (1906-1926)*. 1. vyd. Praha: MLÚ, 1926. str. 17-18.

Cílem vzdělávání je naučit se myslet. Všeobecné vzdělání si klade za cíl harmonizaci osobnosti člověka. Masaryk použil pojem „všeobecného vzdělání“, nikoli pojem „lidová výchova“.¹⁴ Masaryk se dotýká dimenze humanizace člověka, neboli v dnešní andragogice animace jedince. Více o jeho pojetí harmonizace osobnosti lze najít v díle Ideály humanitní.

1.2 Vladimír Jochmann

Obrázek 2 Vladimír Jochmann

Vladimír Jochmann své studium směřoval do oblasti filozofie. V roce 1948 z ní získal doktorát. Studium úspěšně ukončil jako promováný pedagog v oboru čeština – filozofie.¹⁵

Vladimír Jochmann v 70. letech hovoří o sociologii výchovy, která se stává základní bází pro integrální andragogiku.

Vladimír Jochmann je zakladatelem katedry sociologie a andragogiky na Univerzitě Palackého v Olomouci. Katedra sociologie a andragogiky vznikla spojením bývalých kateder

¹⁴TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 38-48.

¹⁵ STRAKOVÁ B., *Andragogové na UP Olomouc od roku 1969 do současnosti*. Bakalářská práce. Olomouc, 2010. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/w3mp1f/90067-219247337.pdf>>

aplikované sociologie, výchovy a vzdělávání dospělých a kulturní práce. Koncept nově vzniklé katedry opřel o obory sociologii a andragogiku. Označení „andragogika“ pro vědní a studijní obor navrhl právě on. Andragogika rozvíjená na FF UP se dělila do čtyř možných profilací, jedná se o

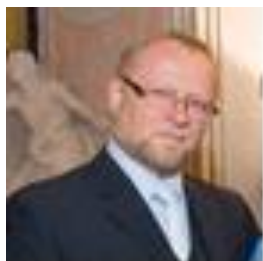
- Vzdělávání dospělých,
- Personální práce
- Sociální práce
- Kulturní práce

Jochmann podložil studium andragogiky sociologií.

Jeho zásluhy se pojí také se vznikem distančního vzdělávání na filozofické fakultě UP, které se stalo předchůdcem pro vznik Institutu celoživotního vzdělávání UP.¹⁶

Vladimír Jochmann byl zaměřen na rozvíjení koncepce integrální andragogiky. Obdobně jako Tomáš Trnka byl interesován v institucích navázaných na rozvoj vědy v oblasti výchovy a vzdělávání dospělých, resp. péče o dospělé jedince.

1.3 Dušan Šimek

Obrázek 3 Dušan Šimek

¹⁶ *Historie katedry*, [online]. © 6-23-2013, akt. 3-13-2013. [cit. 11-12-2013]. Dostupné z: <http://www.ksoc.upol.cz/o_nas/historie_katedry.html>.

Dušan Šimek pokračoval v práci Vladimíra Jochmanna a nadále rozvíjí koncept integrální andragogiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého v Olomouci.

Dušan Šimek nejprve studoval na Strojní fakultě Vysoké školy báňské. Toto studium nedokončil, protože přestoupil na filozofickou fakultu na obor Pedagogiky dospělých – Sociologie.

V roce 1990 se stal vedoucím Katedry sociologie a andragogiky na Filozofické fakultě Univerzity Palackého.¹⁷

¹⁷ STRAKOVÁ B., *Andragogové na UP Olomouc od roku 1969 do současnosti*. Bakalářská práce. Olomouc, 2010. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/w3mp1f/90067-219247337.pdf>>.

2 Teoretické koncepty

V této kapitole vymezím lidovou výchovu, sociologii výchovy a andragogiku. Integrální andragogika je založena na koncepci sociologie výchovy, rozvíjené zejména Vladimírem Jochmannem. Sociologii výchovy je nezbytné představit, protože v ní lze najít prvopočátky právě integrální andragogiky. Andragogika využívá jiný pojmový aparát, což by mohlo být matoucí bez patřičného vysvětlení jejího vzniku z jochmannovské sociologie výchovy.

2.1 Lidová výchova

Teorii lidové výchovy mapoval a následně rozvíjel v době první republiky Tomáš Trnka.

Trnka se potýkal s problémem vymezení lidové výchovy. Existovalo několik způsobů, jak teorii lidové výchovy uchopit. Filologickou cestu vymezení na základě pojmu „výchova“ odmítl, protože podle něj se takto lidová výchova vymezuje jako důsledek výchovy. V tomto případě by lidová výchova spadala pod obecnou pedagogiku. Vybudování teorie lidové výchovy jako společenského jevu není podle něj také správné, protože je zde příliš velký odklon od pedagogických věd k sociologii a sociální psychologii, tudíž je zde kladen důraz na předpoklady, podmínky a důsledky lidové výchovy. Zájmovou teorií nazývá takové budování teorie, kdy dochází k omezování na určitou cílovou skupinu výchovy, vůči níž je poté lidová výchova používána. Trnka nesouhlasí ani s jedním způsobem vymezování lidové výchovy, protože se domnívá, že je nutné definovat lidovou výchovu pomocí jejího obsahu, rozsahu a

vnitřního významu. Takovýmto způsobem lze vytvořit teorii lidové výchovy bez generalizování a předsudků.¹⁸

Jak Trnka definuje lidovou výchovu? Přesnou definici není možné v jeho koncepci najít. Uvádí, že „výchova, sebevýchova, lidová výchova znamená tedy životní a pracovní sebenalézání a uplatnění individua i větších individuálních celků na jedné straně vůči přírodě, na druhé straně vůči individuím druhým.“¹⁹ Lze tedy vidět, že cílem výchovy je sebenalezení a uplatnění. Přičemž uplatnění není chápáno jako samostatná jednotka, ale relačně, to znamená ve vztahu k přírodě a k ostatním lidem. V této myšlence je kladen důraz na kultivaci jedince, o které se v integrální andragogice často hovoří.

K této definici je nutné poznamenat několik bodů. Pojem individuum je známý, ale jak chápat pojem individuální celky? Tento pojem podle něj charakterizuje syntetický souhrn nadání a dispozic daných dědičností. Z tohoto vyplývají cíle jedince v rámci lidové výchovy. Cílem každého individua je proto nalezení osobních dispozic a schopností prostřednictvím nepřímého nebo přímého sebezpoznávání. Nepřímé sebezpoznávání zahrnuje jak tělesný růst člověka (hlad) tak duševní růst člověka (zvědavost), přímé sebezpoznávání je poté intelektualistické sebenalézání se. Po tomto nalezení dispozic musí jedinec své nadání rozvinout a umožnit jeho uplatnění.²⁰ Domnívám se, že v době první republiky – v době, kdy

¹⁸ TRNKA, T. *Základy lidové výchovy*. Praha: MLÚ, 1934. Str. 5-7.

¹⁹ TRNKA, T. *Základy lidové výchovy*. Praha: MLÚ, 1934. Str. 52.

²⁰ TRNKA, T. *Základy lidové výchovy*. Praha: MLÚ, 1934. Str. 52.

světu vládly zejména deterministické teorie (např. psychoanalýza, později behaviorismus), je tato myšlenka velmi pokroková.²¹

Příkladem nám může být rozmach tzv. pozitivní psychologie, která se opět vrací ke studiu pozitivních aspektů lidského života a k tématům týkajícím se rozvíjení nadání, podpory zvědavosti atd.²²

Lidovou výchovu můžeme chápat jako aplikovanou vědu, jelikož je bezprostředně spjatá s praxí, což dokládá její orientace na rozvíjení nadání člověka, aby se mohl uplatnit.

Umístění lidové výchovy

Lidovou výchovu chápal jakou samostatnou oblast výchovy. Teorie výchovy se podle něj skládá ze tří velkých částí, které jsou velmi odlišné.

- **Výchova rodinná** určená biologickými faktory. Tato výchova je považována za vzájemnou, jelikož jde o vztah mezi rodiči a dětmi po celou dobu jejich života. Lze říci, že se jedná v jistých chvílích o výchovu rodovou. V dnešní době bychom tuto výchovu označili jako socializaci v rodině, přičemž bychom zdůrazňovali zejména primární socializaci.²³
- **Výchova školská** je velmi autoritativní zaměřená na kolektivní růst. Charakteristickou vlastností školské výchovy je její cíl v podobě vzdělávání, to znamená

²¹ Srov. SMÉKAL, V., Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání. 2.vyd. Brno: Barriester & Principal, 2007. ISBN. 80-86598-65-9.

²² Srov. KŘIVOHLAVÝ, J., Pozitivní psychologie. 1.vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN. 80-7178-835-X.

²³ KUBÁTOVÁ H., ZNEBEJÁNEK, F. (2008). Základy sociologie. 2.vyd. Olomouc: UP v Olomouci, 2008. ISBN. 978-80-244-1874-2.

sycení duševní stránky jedince skrze ukazování směru jedinci pomocí metodických pracovních pokynů. Jde o transmisi kulturního vývoje, aby člověk mohl navázat tam, kde jeho předchůdci skončili, a nemusel tak znovu nalézat již objevené. Toto nazývá Trnka tzv. zkratkou kulturního vývoje. Školní systém má jedince připravit pro jeho budoucí tvořivou činnost a uplatnění. Zde bychom v dnešní době hovořili o socializaci sekundární, přičemž bychom zdůraznili intencionální působení.

- **Lidová výchova** se zajímá zejména o dospělém jedince, jejichž touha po vzdělání vychází z jejich vlastní vůle.²⁴²⁵

2.2 Sociologie výchovy

Vladimír Jochmann v 70. letech rozvíjel koncepci sociologie výchovy²⁶, která je předchůdkyní současné integrální andragogiky.

²⁴TRNKA, T. *Základy lidové výchovy*. Praha: MLÚ, 1934. Str. 53.; TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 10-15.

²⁵ Srov. S konceptem sebeřízení od Brookfielda. BROOKFIELD, S., *Understanding and facilitating adult learning: a comprehensive analysis of principles and effective practices*. 1st ed. San Francisco: Jossey-Bass, c1986, xvi, 375 s. Jossey-Bass higher education series. ISBN 15-554-2355-8. str. 40-90. Dostupné z: <<http://www.uc.pt/fmuc/gabineteeducacaomedica/recursoseducare/livro46>>.

²⁶ Upozorňuji, že Vladimír Jochmann není autorem tohoto různorodého a komplikovaného konceptu. Pouze využil poznatky a přenesl je do tehdejší pedagogiky dospělých. Sociologie výchovy má tisíciletou prehistorii a více než sto let vlastního vývoje. Zájemcům o podrobnější studium sociologie výchovy doporučuji následující autory: Gally (1967), Rabušicová (2002), Hájek (1975), Havlík, Kořa (2007) a další.

Sociologie výchovy se podle Vladimíra Jochmanna²⁷ zaměřuje na celou oblast výchovy představující základní sociální funkci. Sociologie výchovy se zabývá sociálními konsekvencemi výchovy vzhledem ke společnosti a sociálními vlivy působícími na výchovu.

Jochmann přibližuje významnost sociologie výchovy pro pedagogiku. Pokud bereme v potaz pojetí výchovy jako společenského jevu, pak sociologie výchovy je základem pro hlubší poznání skutečnosti v rámci pedagogiky. Celý proces výchovy je zřetelný ve svých okolnostech, v nichž působí na člověka. Je tedy způsobem, jak zajistit adekvátnější poznání skutečnosti. Pedagogika používá velmi nepřesný pojmový aparát, v tomto ohledu jí může sociologie výchovy pomoci. Další opěrným bodem pro pedagogiku může být sociologie výchovy také při dotvoření metodologických postupů. Cíle a obsah výchovy musí být vztaženy ke společnosti, nikoli pouze k pedagogice jako vědě.²⁸

Sociologie výchovy je podle Jochmanna samostatnou vědní disciplínou. Jde o speciální sociologickou vědu.²⁹

Sociologie výchovy je podpůrnou vědou pro pedagogiku, protože jí může být nápomocná k jejímu zexaktnění. Výchova má být orientovaná na společnost, a to je právě chvíle pro sociologii výchovy, která poskytne pedagogice vhodný pojmový aparát, metodologii a orientaci výchovy na společnost.

27 JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 10.

28 JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 5-6.

29 JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 10.

Pedagogika

V rámci sociologie výchovy bylo poukázáno na oblast pedagogiky. Nyní představím definici pedagogiky a její pohled na výchovu a vzdělávání, abych ujasnila představu o rozdílnosti pedagogiky a andragogiky.

Pedagogika může být definována jako „věda, která se zabývá vším tím, co vytváří a determinuje nějaké edukační prostředí, procesy, jež se v těchto prostředích realizují, výsledky a efekty těchto procesů.“³⁰ Jůva uvádí obecnější definici pedagogiky jako „vědy o permanentní výchově, o celoživotní výchově dětí, mládeže a dospělých.“³¹

Výchova je v pedagogice chápána jako „záměrné působení na rozvoj osobnosti“³², které nabývá intencionální dimenze vyjádřené přímým působením pedagoga na jedince, i funkcionální dimenze představované rozvojem osobnosti vhodně uzpůsobeným prostředím.³³

Na pedagogice sledujeme její typickou intencionalitu a zaměřenost na edukační procesy. Jůva sice nabízí definici obsahující i kategorii dospělých, ale problémem je, že se snaží o výchovu. O tom, zda je vhodné pojmenování výchova pro rozvíjení dospělých pojednáme dále v práci, ale už teď mohu prozradit, že toto označení nepatří mezi nejvhodnější.

³⁰ PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 3. vyd. Praha: Portál, 2005. 481 s. ISBN 80-7367-047-X.

³¹ JŮVA, V., *Základy pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-8. str. 10.

³² JŮVA, V., *Základy pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-8. str. 48.

³³ JŮVA, V., *Základy pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-8. str. 48.

2.3 Andragogika

Nejdříve ozřejmím pojem andragogika a následně vymezím andragogiku jako vědní disciplínu. Integrovaná andragogika byla rozvíjena Vladimírem Jochmannem a navázala na jeho koncepci sociologie výchovy. Stručně představím několik definic andragogiky, jejichž tvůrcem je Dušan Šimek, a také definici andragogiky Hany Bartoňkové.

Pojem andragogika

Pojem andragogika byl poprvé použit Alexandrem Kappem v roce 1833 v knize „Platon's Erziehungslehre“, v níž zdůrazňuje nutnost učení se v průběhu celého života člověka. A právě kapitole věnovanou problematice důležitosti vzdělání a sebereflexe, v níž vidí hlavní hodnotu života člověka, pojmenovává „Die Andragogik oder Bildung im mannlichen Alter“.³⁴ V této knize se snaží o rozbor Platonovy teorie vzdělání. Pojem andragogika vznikl z řeckého pojmu „aner“, který v překladu znamená „muž“.³⁵

Alexander Kapp tento pojem ovšem nijak nedefinoval, ani nerozvíjel k tomuto pojmu žádnou teorii. Pouze jej použil pro pojmenování jedné kapitoly své knihy. Andragogiku chápal jako praktickou nezbytnost vzdělávání v dospělosti.³⁶

³⁴REISCHMANN, J. *Andragogy, History, Meaning, Context, Function*. [online]. © 9-2004 [cit.11-12-2013]. Dostupné z: <<http://www.uni-bamberg.de/fileadmin/andragogik/08/andragogik/andragogy/index.htm>>.

³⁵PALÁN, Z. *Dějiny andragogiky* In Andragogický slovník [online]. [cit. 11-12-2013]. Dostupné z: <<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/dejiny-andragogiky>>.

³⁶REISCHMANN, J. *Andragogy, History, Meaning, Context, Function*. [online]. © 9-2004 [cit.11-12-2013]. Dostupné z: <<http://www.uni-bamberg.de/fileadmin/andragogik/08/andragogik/andragogy/index.htm>>.

Andragogika jako vědní disciplína

Andragogika ve smyslu vědního oboru je definována různorodě. Andragogika je považována za aplikovanou vědní disciplínu, to vyjadřuje její vázanost na praxi.³⁷

Vladimír Jochmann se přiklonil k používání pojmu integrální andragogika. Podkládal andragogiku teorií antiredukcionismu, který pojmenovává jako boj proti pedagogickému redukcionismu. Pedagogika je dle něj založena na redukcionismu, který se projevuje v mnoha případech:

- Výchova v pedagogice je chápána jako záměrné působení.
- Výchova je zaměřena pouze na mládež.
- Vzdělávání v pedagogice je považováno pouze za školský systém.
- Samotná pedagogika je redukována na technologii sloužící pro pedagogicky chápanou výchovu.³⁸

Takovéto chápání výchovy a vědy Jochmann odmítá, podle něj je důležité chápat výchovu jako sociální funkci, která vyplývá z přesvědčení, že člověk je společenská bytost existující ve společnosti. Výchova má tedy provést transformaci jedince v člověka. Výchova má tedy provést transformaci jedince ve společenskou bytost.³⁹ Neboli, jak by výstižněji řekl Berger s

³⁷ ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 29.

³⁸ JOCHMANN, V. *Integrální andragogika*. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. s. 15-21. ISBN: neuvedeno. Str. 16.

³⁹ JOCHMANN, V. *Integrální andragogika*. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. s. 15-21. ISBN: neuvedeno. Str. 16.

Luckmannem: „Jedinec se však jako člen společnosti nerodí. Rodí se se sklonem ke společenskosti a stává se členem společnosti.“⁴⁰

Jochmann vysvětluje integrální andragogiku jako sepletí péče, edukace a vzdělávání, tedy jako spojení všech složek, které na jedince působí s cílem jeho rozvinutí a seberealizace.

Výchova probíhá jako péče, edukace a vzdělávání. Je nutné vytvořit příznivé podmínky pro výchovu a pro seberealizaci člověka, toto je úkolem péče. V rámci edukace dochází k vytváření osobnosti. Oblast vzdělávání je chápána jako přenos kultury, informací a znalostí.⁴¹

Podle Dušana Šimka⁴² se integrální andragogika nachází na pomezí věd sociologie, pedagogiky, psychologie a dalších. Definuje andragogiku několika způsoby, a to konkrétně jako vědu o mobilizaci lidského kapitálu, vědu o orientaci jedince v kritických uzlech životní dráhy, jako vědu o sociálních změnách syntetického statusu a jako vědu o animaci dospělého člověka. Nyní si uvedeme tato jednotlivá vymezení andragogiky.

Andragogika jako „věda o mobilizaci lidského kapitálu v prostředí sociální změny.“ Lidský kapitál je složen z kapitálu kulturního a sociálního. Kapitál kulturní vyjadřuje kulturní úroveň člověka získanou vzděláváním a primární socializací. Sociální kapitál představuje sociální kontakty jedince. Lidský kapitál je

⁴⁰BERGER, P., L., LUCKMANN T., *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Překlad Jiří Svoboda. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 214 s. ISBN 80-859-5946-1. str. 128.

⁴¹JOCHMANN, V. *Integrální andragogika*. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. s. 15-21. ISBN: neuvedeno. str. 17.

⁴²ŠIMEK, D., *Andragogika na pokraji vědy*. In *S-obzor*. 1995, 4. roč., číslo 2-3, str. 98.

nejdůležitějším prvkem pro vývoj společnosti v prostředí měnících se podmínek, a proto je andragogika pojímána jako sociální intervence v procesu jeho ovlivňování.⁴³

Dalším možným pojetím andragogiky je pojetí psychologizující, to znamená chápání andragogiky jako „aplikované vědy o orientování člověka v kritických uzlech jeho životní dráhy.“Zaměření je na člověka jako individuum.⁴⁴

Sociologickým pojetím andragogiky je „věda o sociálních a individuálních souvislostech syntetického statusu“. Status vyjadřuje naše práva a povinnosti vůči společnosti, místo v sociální hierarchii. Rozlišuje se status vrozený, získaný a vtělený. Vrozený status představuje biologické rysy, se kterými se člověk narodil. Status připsaný je sociálním dědictvím, jehož získání nemohl člověk žádným způsobem ovlivnit. Získaný status vyjadřuje umístění člověka ve společnosti. Získaný (syntetický status) je určován několika kategoriemi – objektivní charakteristika profese vykonávané člověkem, prestiž této profese, kvalifikace dosažená jedincem, stupeň vzdělání člověka, vliv a moc, jíž daný člověk disponuje, příjmy a životním způsobem. Andragogika studuje vliv změn jedné z těchto kategorií syntetického statusu na změny v ostatních kategoriích a mírní negativní dopady těchto změn.⁴⁵

⁴³ ŠIMEK, D., *Andragogika na pokraji vědy*. In S-obzor. 1995, 4. roč., číslo 2-3, str. 97-98. ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 12-13. BARTOŇKOVÁ, H., *Foucaultovo andragogické kyvadlo*. 1. vyd. Praha: MJF, 2004. ISBN 80-86284-46-1. str. 178.

⁴⁴ ŠIMEK, D., *Andragogika na pokraji vědy*. In S-obzor. 1995, 4. roč., číslo 2-3, str.98.ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 13.BARTOŇKOVÁ, H., *Foucaultovo andragogické kyvadlo*. 1. vyd. Praha: MJF, 2004. ISBN 80-86284-46-1. str. 179.

⁴⁵ ŠIMEK, D., *Andragogika na pokraji vědy*. In S-obzor. 1995, 4. roč., číslo 2-3, str. 99.ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 14-

Andragogika jako „věda o animaci dospělého člověka“ je pojetím pedagogizujícím. Animace znamená proces neustálého oduševňování, respektive humanizaci člověka. Tento proces animace je vztažen na získávání kulturních kompetencí (enkulturace), na optimalizaci sociálních pozic a rolí (socializace, případně resocializace) a na vychovávání a vzdělávání (edukace). Animační působení nabývá funkcionálních i intencionálních rozměrů.⁴⁶

Hana Bartoňková přidává další možnost, jak definovat integrální andragogiku, a to jako vědu „o vyrovnávání se dospělého člověka se sociálními institucemi.“ Toto pojetí musí být omezeno edukativní dimenzí, aby nebylo příliš široké. Člověk si vytváří instituce pro své přežití. Andragogika se v tomto pojetí zabývá způsobem, jakým se člověk vyrovnává se sociálními institucemi a naopak.⁴⁷

Proč andragogika integrální?

Jak je výše uvedeno, andragogika není pouhým vzděláváním dospělých, a proto vznikla snaha odlišit andragogiku poněkud více od teorie výchovy a vzdělávání dospělých.

Výchova a vzdělávání dospělých představuje užší způsob vymezení andragogiky. Andragogika se zabývá ale širší oblastí, zahrnuje také oblast politiky, ekonomiky, kultury, a proto se spíše

15.BARTOŇKOVÁ, H., *Foucaultovo andragogické kyvadlo*. 1. vyd. Praha: MJF, 2004. ISBN 80-86284-46-1. str. 179-180.

⁴⁶ŠIMEK, D., *Andragogika na pokraji vědy*. In S-obzor. 1995, 4. roč., číslo 2-3, str. 99.

ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 15.

BARTOŇKOVÁ, H., *Foucaultovo andragogické kyvadlo*. 1. vyd. Praha: MJF, 2004. ISBN 80-86284-46-1. str. 181.

⁴⁷BARTOŇKOVÁ, H., *Foucaultovo andragogické kyvadlo*. 1. vyd. Praha: MJF, 2004. ISBN 80-86284-46-1. str. 99.

používá označení integrální andragogika. Panuje názor, že by mohlo být vhodné také označení integrující andragogika, které vyplývá z toho, že andragogika spojuje mnoho pohledů různých vědních disciplín zabývajících se člověkem a jeho sebeuplatněním v kulturním, ekonomickém a politickém kontextu. Dále ji zajímají všechna období životní dráhy člověka. A v neposlední řadě spojuje zkoumání jevů, jímž je člověk vystaven v neustále se měnícím prostředí.⁴⁸

Integrální andragogika tedy představuje vědu, jejímž cílem je postihnout růst člověka po celý jeho život. Za tímto účelem využívá poznatků mnoha věd. Důležitým faktorem je také prostředí, v němž se člověk nachází, protože toto prostředí na člověka působí a jedinec se musí těmto změnám přizpůsobovat.

2.4 Porovnání teorií

Trnka se snažil uchopit lidovou výchovu jako samostatnou vědní disciplínu. Obdobné snažení lze pozorovat i u sociologie výchovy, která je podle Jochmanna speciální sociologickou vědní disciplínou. Andragogika se pokouší o vymezení své individuality oproti pedagogice. Lidová výchovy hledala své místo v rámci teorie výchovy. Integrální andragogika zdůrazňuje nutnost pohledu na člověka jako na celistvou bytost procházející různými obdobími, kdy jedno období navazuje na druhé. Integrální andragogiku lze vymezit mnoha způsoby, přičemž vždy je patrné její zacílení na jedince.

⁴⁸ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 27.

3 Název pro vědní disciplínu – podobnost andragogiky a lidové výchovy

Jistou analogii ve vývoji lidové výchovy a andragogiky lze pozorovat při hledání názvu pro tyto vědy. Kapitola přibližuje důvody vedoucí k volbě používaného označení.

3.1 Lidová výchova

Tomáš Trnka zvolil pro označení své koncepce pojem „lidová výchova“, i přestože si nebyl jist, zda se tento název může uchytit a bude používán. Pojem „lidovovýchovní“ nebo „lidová výchova“ se začal používat až na přelomu 20. století. Teprve v tomto období se lidová výchova začíná více organizovat. Rozvoj lidové výchovy je vázán na konstituci práva na vzdělání jako základního požadavku lidskosti. Tohoto práva se ujalo socialistické hnutí se zaměřením na dělnictvo, proto začalo být vyžadováno prohlubování vzdělání lidu, tedy takzvané lidové vzdělání. Z hlediska zaměření lidové výchovy jsou voleny jednotlivé názvy. Trnka uvádí i pojmenování zahraničních autorů. V Anglii se používal pojem „Adult Education“ (výchova dospělých) pro výchovu lidí, kteří již pracují. V obdobném pojetí se začal v Polsku používat pojem „oswiata pozaszkolna“ (výchova poškolní). Pro Rusko je typické pochopení lidového vzdělání jako oblast mimoškolní výchovy. Lidová výchova u nás označuje důsledek sociálního rozvoje lidového vzdělání. Toto stanovisko k pojmenování je totožné se severskými zeměmi.⁴⁹

⁴⁹TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 83-84.

Trnka odmítal používat pojmy „výchova dospělých“ a „mimoškolní výchova“. Zamítnutí pojmu „výchova dospělých“ vysvětluje nedostatečnou šíří tohoto názvu. Podle Trnky zahrnuje lidová výchova jak výchovu dospělých, tak mimoškolní výchovu mládeže a dorostu. Právě výchova mládeže a dorostu byla z tohoto označení vynechána, a proto Trnka odmítl tento název. Označení „mimoškolní výchova“ zavrhl také. Tentokrát pro jeho příliš široký záběr, protože zahrnuje takové oblasti, u nichž není zcela jasné, zda jsou oblastí lidové výchovy nebo nikoliv. Konkrétně se jednalo o výchovu církevní, stranickou, politickou a další. U těchto typů výchov dochází pouze k jednosměrnému působení od instituce na jedince, tudíž zde není postihnut vývoj celé společnosti. Podle něj je ale také nevhodné pojmenování „výchova národní“, jelikož se jedná o speciální druh výchovy.⁵⁰

Trnka je zastáncem používání pojmu „lidová výchova“, i přestože tento název byl napadán kvůli nedostatečnému vymezení kategorie „lid“. „Lid“ byl považován za kategorii, která je nedostatečně významově vymezená. Trnka namítal těmto kritikům, že pojmy se časem vyvíjí. Pojem „lid“ se také vyvinul, a to konkrétně ve význam „my, členové národa“, který je přenesený z pojmu „lidová demokracie“. Označení „lid“ není ponižujícím pojmem, který označuje nedostatečně vzdělanou masu lidí, jak toto bylo chápáno v minulosti.⁵¹

⁵⁰TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 84.

⁵¹TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 85.

3.2 Andragogika

Andragogika se potýká s velmi podobným problémem. Tento pojem se u nás velmi složitě rozšiřoval. Ale je nutné tento pojem rozšířit vzhledem k politickému postižení „výchova dospělých“ a vzdělávání dospělých.⁵²Pojem andragogika bez jakéhokoli dalšího vymezení použil pravděpodobně poprvé Alexander Kapp.⁵³ Pojem andragogika je pro oblast vzdělávání dospělých používán poměrně často. Jochmann obhájí pojem andragogika skrze potřebu mezinárodního používání pojmu. Důležitou vlastností tohoto názvu je pro něj také vhodné názvové odlišení andragogiky a pedagogiky. Jochmann nesouhlasil s používáním pojmů „výchova a vzdělávání dospělých“ zejména kvůli negativnímu politickému zabarvení z minulosti.⁵⁴

⁵²BENEŠ, M. *Andragogika – teoretické základy*. 1.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. str. 13. ISBN 80-86432-23-8. str. 13

⁵³ PALÁN, Z. *Dějiny andragogiky*. In Andragogický slovník [online]. [cit. 11-12-2013]. Dostupné z: <<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/dejiny-andragogiky>>.

⁵⁴ JOCHMANN, V. *Výchova dospělých – andragogika*. In *Varia sociologica et andragogica*. Olomouc: UP, 1992. str. 16.

4 Představy jednotlivých autorů

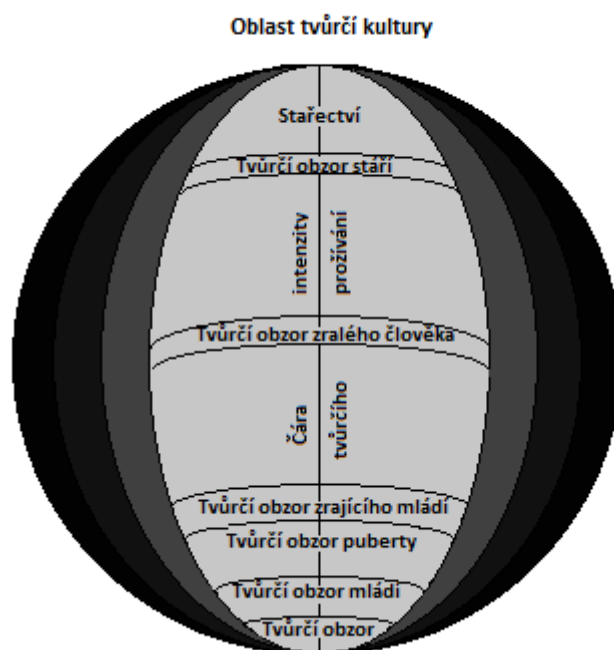
V této kapitole podrobněji představím jednotlivé teoretické koncepty. Kapitola pojednává široce o lidové výchově, sociologii výchovy, Jochmannově integrální andragogice. Pro udržení vývojové linie je využito pro další definování integrální andragogiky pojetí andragogiky jako vědy o animaci dospělého člověka.

4.1 Představa o lidové výchově

Tomáš Trnka rozvíjel svou lidovou výchovu na základě nadání. Měl jasnou představu o tom, jak je člověk v určitém věku schopen tvořit či netvořit, jak se jedinec podílí na kulturním vývoji společnosti. To vyjadřuje, jak z lidové výchovy vyrůstá oblast národní osvěty. V této části se budu značně opakovat ze své bakalářské práce a použiji celou citaci, jelikož využití parafráze není v tomto případě vhodné vzhledem k představě, kterou svým popisem vytváří. Následně definované bude rozebráno z hlediska jeho teorie. V této jeho představě nebo zobrazení lze spatřit jistě prvky integrální andragogiky jako takové.

Uvádí: „Zobrazme si celou oblast lidové výchovy plochou velkého kruhu. Do tohoto kruhu vkresleme svazek pronikajících světelných paprsků reflektoru, které představují vrcholnou lidskou tvořivost. Tento svazek, vstupující do kruhu, zaujímá u svého vstupu na obvodu kruhu pouhý bod a od tohoto nejranějšího dětství se vějířovitě rozšiřuje přes věk mládí (od 4 až do 11 let), přes věk puberty a adolescence (asi od 18-20 let roků), přes věk dospělosti (asi do 50 let) až přes věk stáří (asi do 75 let) až ke stařeckosti, kde končíme na protější straně kruhu a kde jako by pronikavost paprsků

byla již zeslabena. Středem tohoto paprsku jde čára průměru, představující největší tvůrčí intenzitu. Od tohoto průměru největší tvůrčí intenzity se zeslabuje tvořivost na obě strany až k obvodu kruhu. Ústřední svazek paprsků by nám představoval čisté kulturní tvoření, proměňující se zpravidla v tvoření profesionální: umělecké, vědecké, náboženské, atd. Ostatní plocha kruhu po obou stranách svazku ústředních tvůrčích paprsků, by tedy představovala kolektivní životně kulturní tvorbu jako široký vývojový proud celé národní kultury. To je onen růst národní osvěty, jenž je hlavním nositelem a představitelem lidové výchovy.“⁵⁵

Obrázek 4 Linie tvůrčího růstu

Na základě tohoto schématu lze pozorovat tvůrčí růst člověka, jak si jej Tomáš Trnka představoval. Tvůrčí růst začíná právě

⁵⁵TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 17.

narozením člověka, kdy je označením pro tvůrčí růst v tomto kruhu pouhý bod. V průběhu dospívání (zrání) se tvůrčí prožívání jedince rozšiřuje. Nejšířší pokrytí tvůrčího růstu můžeme pozorovat v dospělosti člověka, kdy je tento člověk již vyzrálým. Vlivem dalšího stárnutí jedince dochází ke snižování tvůrčího růstu. Linie tvůrčího růstu zaniká skonáním jedince.

Pomocí tohoto schématu můžeme pochopit, jakým způsobem Trnka uvažoval o lidové výchově. Lidová výchova je podle Trnky na základě linie tvůrčího růstu rozčleněna na:

- Výchovu mimoškolní zahrnující výchovu mládeže mimo školní docházku
- Výchovu dorostu označovanou také jako výchovu poškolní
- Výchovu dospělých, která již podle svého názvu je výchovou dospělých jedinců.⁵⁶

Na tuto linii tvůrčího růstu Trnka navazuje působení lidové výchovy. Lidovou výchovu určenou pro mládež rozděluje na:

- Organizovanou péči sociální a organizovanou péči výpomocnou, která je zaměřena na děti, jejichž rodiče se jim nemohou z hmotných důvodů věnovat v době, kdy děti nejsou ve škole. Jedná se o široké pojetí sociální péče o mládež. Jsou zakládány kluby, domovy, družiny pro mládež. Představitelem je například Stanislav Velinský (Česká osvěta). Organizovaná péče o mládež je předstupněm mimoškolní výchovy mládeže.

⁵⁶TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 2.

- Další stupněm je výchova mládeže, která se vyznačuje výraznější tvořivostí. Jejím cílem je kulturní růst mládeže. Příkladem institucí typických pro tuto výchovu jsou dětské čítárny, knihovny, divadla a další.
- Vrcholným stupněm této úrovně lidové výchovy je takzvaná výchova tvůrčí činnosti mládeže. Rozvoj této činnosti je potřeba sledovat v jednotlivých životních etapách jedince. Tvůrčí růst mládeže lze podpořit pomocí vytváření skupin dětí se stejnými zájmy. Není to pouze otázkou rodiny a školy. Opravdové nadání se rozvíjí až v pozdějším věku.⁵⁷

Výchova dorostu neboli lidová výchova poškození se potýká s problémem dostatečného vymezení dorostu. Dorostence tvoří lidé, kteří nejsou dětmi, ale prozatím ani dospělými. Nelze přesně vymezit věkově, ale toto období je vázáno na pubertu. Vychází z definice „život člověka je nedílná jednota duševně tělesná a uskutečňuje se mezi narozením a smrtí jedince.“⁵⁸ Život je určen vztahem k růstu a stárnutí. Život člověka je složen ze dvou částí, a to zžití a práce. Výchova dorostu zahrnuje jak výchovu k životu, tak výchovu k práci. Úkolem poškození výchovy je rozvíjet probouzející a projevující se nadání, aby z těchto mladých lidí byli takoví jedinci, kteří v budoucnu budou schopni vést manželský život a dobře pracovat. Pracovní zařazování pubertou procházejícího dorostu není žádoucí. Bylo by vhodné vybudování speciální školy, tzv. školy života, v níž by se tito lidé seznamovali s různými druhy práce, a tak

⁵⁷TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 20-21.

⁵⁸TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 24.

by mohlo dojít k rozvoji nadání člověka. V tomto případě by opět nastala otázka výchovy mimoškolní, která by byla organizována v podobě klubů, internátů, rekreačních táborů a podobně.⁵⁹

Výchova dospělých je typická pro člověka, který je již vyzrálý, to znamená, že prošel obdobím puberty. Vzhledem k výchově dospělých by bylo vhodné rozdělit období dospělosti do menších úseků, jelikož lidé v určitém věku mají jiné potřeby a jiné požadavky. Výchovu dospělých lze uchopit různě:

- Racionalistické pojetí výchovy dospělých je zaměřeno na výchovné možnosti vzdělání. Důležitou stránkou je rozumové poznání. Představitelé jsou Tomáš Garrigue Masaryk a František Drtina.
- Výchova citu a vůle je opakem racionalistického pojetí. Přednostní jsou výchova srdce a výchova srdce, před vzděláním. Založeno na intuici, která řídí lidský život.
- Pragmaticko-behavioristické pojetí je zaměřeno na výchovu reakcí člověka v určitých situacích. Typickými představiteli jsou Thorndike a Dewey.⁶⁰

Všeobecné vzdělání člověka se skládá z všeobecné lidské vytvářecí schopnosti. Jedná se o školský systém vzdělávání. V průběhu růstu se začíná projevovat účel lidského života, člověk kulturně roste a objevuje se jeho nadání. Rozrůstání dispozic člověka probíhá do obou směrů, jak horizontálně, tak vertikálně. Cílem všeobecného vzdělání je sebenalezení člověka a rozvinutí jeho

⁵⁹TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 22-29.

⁶⁰TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 29-34.

schopností a dovedností, pro které má nadání. Všeobecná lidová výchova je školsky přípravná a tvořivě dovršující.⁶¹

Existuje ještě speciální druh lidové výchovy, který se vztahuje na málo vzdělané. K nedostatečnému vzdělání lidí dochází z rozličných důvodů. Lidová výchova v tomto případě doplňuje základní vzdělání a poskytuje těmto lidem nejn nutnější znalosti. Může využít metody typické pro školský systém, ale neustále musí být bráno v potaz, že jde o výchovu dospělých lidí.⁶²

4.2 Sociologie výchovy Vladimíra Jochmanna

Sociologie výchovy je zaměřena na výchovu jako společenskou funkci.

Výchova není pouhým záměrným působením na dospívajícího jedince v rámci speciálních institucí. Výchova podle Jochmanna musí být vztažena k širšímu základu, a to sice ke společnosti jako takové. Označení výchovy jako základní společenské funkce vymezuje, že výchova je na stejné úrovni jako funkce biologická, ekonomická, politická a kulturní uvnitř společnosti.⁶³

Jochmann pro svou teorii používá raději jiné pojmy, než je pojem výchova. K tomuto kroku přistupuje vlivem jeho významové nejasnosti. Pod pojmem výchova se dle něj nachází pojmy jako

⁶¹TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 39-41.

⁶²TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 41.

⁶³JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 15.

formování osobnosti, akulturace a socializace. Za její hlavní cíl pokládá kultivaci jedince.⁶⁴

Jak určit cíl výchovy? Na cíle výchovy se nelze dívat z hlediska globální společnosti. Uvnitř celistvé globální společnosti existuje mnoho drobnějších společností, a právě k těmto menším celkům se vztahuje určení cíle výchovy. Tyto společnosti jsou vnitřně členěny do různorodých struktur (skupiny, třídy, stavy, vrstvy a další). Výchova se vztahuje k těmto strukturám uvnitř společnosti. Výchova je jakýmsi odrazem těchto struktur, přičemž zaměření výchovy je doménou vládnoucí vrstvy. Výchova má vést k udržování současného řádu ve společnosti.⁶⁵ Jochmann si uvědomuje problém tohoto jevu a konstatuje, že společnosti se snaží omezovat třídní rozdělení uvnitř vzdělávacího systému. Tyto společnosti i přes svou snahu jsou schopny třídní diferenciaci pouze zmírnit, nikoli odstranit.⁶⁶

Výchova je také konfrontována s výrobní oblastí, protože její součástí je socializace, která je považována za přípravu pro výkon sociálních rolí. Důležité role jsou ty, které jsou spojeny s pracovním výkonem. Pro kvalitní výkon sociálních rolí ve výrobní oblasti je nutné speciální vzdělání, které je poskytováno právě ve školském systému. Kvalifikace pracovníků je určena typem absolvovaného vzdělání. Změny, jež s sebou přinesla vědecko-průmyslová revoluce, se tedy musí odrážet i ve školském, potažmo výchovném systému

⁶⁴JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 15-18.

⁶⁵JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 20.

⁶⁶JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 20-22.

společnosti. Oproti minulosti je vyžadováno vyšší množství středoškolsky a vysokoškolsky vzdělaných jedinců. Dochází k posunu od specializovaného odborného vzdělání na vzdělání všeobecné a teoretické, a s tím spojené prodlužování vzdělávání po celý život člověka.⁶⁷

4.3 Integrální andragogika

Tato část navazuje na předcházející podkapitolu o sociologii výchovy, která je zdrojem pro integrální andragogiku. Podkapitola pojednává o jochmannovské integrální andragogice a dále o pojetí integrální andragogiky jako vědy o animaci dospělého jedince.

Integrální andragogika Vladimíra Jochmanna

Vladimír Jochmann vidí výchovu jako sociální funkci. Jak jsme již naznačili výše, člověk se musí nejdříve stát bytostí společenskou, protože se jí nerodí, stává se jí v průběhu výchovy. K výchově je nutný sociologický přístup, protože společnost je složena z jedinců, kteří se v procesu výchovy stávají společenskými tvory.

Výchovu vymezuje jako „permanentní, celoživotní proces.“⁶⁸ To znamená, že výchova probíhá po celý život člověka, tedy od jeho dětství, přes období puberty, adolescence a dospělosti až po staré jedince. Je nutné výchovu nějakým způsobem rozčlenit. Jochmann se přiklonil k rozdělení výchovy na dva procesy, konkrétně se jedná o výchovu dětí a mládeže a výchovu dospělých.

⁶⁷JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 24.

⁶⁸JOCHMANN, V. Integrální andragogika. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. s. 15-21. ISBN: neuvedeno str. 16.

- Výchova dětí a mládeže je prováděna jako vytváření jedince coby společenského tvora. Na jedince je v tomto věku působeno záměrně. Jedinec je připravován na budoucnost, ve smyslu výkonu sociálních rolí.
- Výchova dospělých představuje oblast dotváření člověka jako sociálního tvora, podporuje jeho adaptaci na neustále se měnící životní podmínky jedince. Jedinec se má účastnit kulturního vývoje společnosti. V případě potřeby zahrnuje také nápravné procesy, jako jsou resocializace a reedukace jedince. Výchova dospělých představuje všezahrnující péči o jedince jako člověka.⁶⁹

Náplň výchovy je třísložková. Skládá se z péče, edukace a vzdělávání.

- Péče představuje vytváření vhodných podmínek pro výchovu a vlastní seberealizaci člověka. Vhodné prostředí je také důležité pro rozvinutí sociálních funkcí.
- Edukace je pojmenování pro výchovu v užším slova smyslu. Jedná se o vytváření osobnosti.
- Vzdělávání je chápáno jako přenos kultury a informací nezbytných pro následný rozvoj a správné vykonávání sociálních rolí, a také pro seberealizaci.⁷⁰

⁶⁹JOCHMANN, V. *Integrální andragogika*. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. s. 15-21. ISBN: neuvedeno. Str. 17.

⁷⁰JOCHMANN, V. *Integrální andragogika*. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. s. 15-21. ISBN: neuvedeno. Str. 16.

Pokud mluvíme o integrální andragogice nelze si nepovšimnout, že Jochmann čerpal ze svého předchozího pojednání o sociologii výchovy. Výchovu chápal širěji nežli pouhé záměrné vytváření osobnosti člověka. Výchova pro něj znamená přenos kultury probíhající v rámci vhodných vytvořených podmínek, které jsou živnou půdou pro seberealizaci jedince. Výchova je spojena s budoucím životem a učí člověka, jakým způsobem má hrát své sociální role. Člověk se musí naučit hrát tyto role (funkce), protože je bytostí společenskou, zrozenou ze společnosti samotné.

Andragogika je pro Jochmanna vědou o výchově, která musí zahrnovat záměrné i nezáměrné faktory účastné při výchovném procesu, samotný proces výchovy a prostředí výchovy. Pokusil se na základě svého mínění vytvořit definici výchovy, která doslovně zní: „Výchovou rozumím jednu ze základních sociálních funkcí a jedno ze základních antropin, spočívající ve vytváření člověka jako sociální bytosti, ve vytváření sociálních vztahů a přenosu kultury, jakož i ve vytváření podmínek – především sociálních a psychických – pro život člověka jako společenské bytosti, výkon jeho sociálních rolí, jeho podíl na kultuře a jeho seberealizaci.“⁷¹

Vymezuje tedy široké akční pole andragogiky složené z oblasti vzdělávání dospělých, edukace, péče a funkcionálního působení. Oblastí péče konkrétně rozumí personální management, péči o lidské zdroje, gerontologii, sociální práci a další. Funkcionální

⁷¹JOCHMANN, V. *Integrální andragogika*. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. s. 15-21. ISBN: neuvedeno. Str. 18.

působení je představováno zejména prostředky masové komunikace, sociální ekologií, bydlením, působením prostředí.⁷²

Prostřednictvím akčního pole andragogiky vymezuje profilace:

- Výchova a vzdělávání dospělých – adult education
- Podniková sféra – personální management, podniková výchova, profesní vzdělávání, péče o lidské zdroje
- Sociální oblast – sociální pedagogika, sociální práce, sociální péče
- Kulturní oblast – kulturní a kulturně výchovná práce.⁷³

Integrální andragogika – věda o animaci dospělého jedince

Dušan Šimek společně s Hanou Bartoňkovou používají jako jedno z možných vymezení integrální andragogiky pedagogizující pojetí andragogiky jako vědy o animaci dospělého jedince. Dušan Šimek toto pojetí popisuje nejprve ve stati „Andragogika na pokraji vědy“, později se mu věnuje spolu s Hanou Bartoňkovou v příručce „Andragogika“.

Andragogika jako věda o animaci dospělého je chápána jako proces neustálé humanizace člověka. Animace je procesem oduševňování člověka, tedy „proces získávání a rozvíjení specificky lidských vzorců chování nebo také proces osvojování specificky

⁷²JOCHMANN, V. *Integrální andragogika*. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. ISBN: neuvedeno. Str. 18.

⁷³JOCHMANN, V. *Integrální andragogika*. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. s. ISBN: neuvedeno. Str. 18-19.

lidských (z velké části duchovních) hodnot vytvořených v průběhu existence civilizace.“⁷⁴

Animace je založena na procesech enkulturace, socializace a resocializace, edukace.

- Enkulturační vyjadřuje získávání a rozvíjení kulturních kompetencí jedince, jedná se o vrůstání člověka do kultury společnosti.
- Socializace a resocializace představuje hledání správných sociálních pozic a rolí.
- Edukace je označením pro procesy záměrného formování člověka, které jsou zastoupeny vychováváním a vzděláváním.

Jednotlivé animační procesy mohou nabývat úrovně intencionální i funkcionální, tedy povahy záměrné i nezáměrné. Záměrné působení je označováno jako edukativní.

Animace ve výsledku nabývá podob enkulturace, socializace a profesionalizace, které jsou prováděny na funkcionální i edukativní úrovni.

- Enkulturační jako rozvíjení kulturních kompetencí. Vyjadřuje internalizaci kulturních hodnot a norem. Proces akulturační představuje pouhé přizpůsobení se kultuře, nikoli její zvnitřňování.
- Socializace coby zespolčenšťování a přejímání vzorců chování. Socializace je dělena na obecnou a specializovanou. Obecná socializace přizpůsobuje člověka kulturnímu prostředí (v andragogice chápáno

⁷⁴ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. Str. 14.

jako enkulturace). Speciální socializace je zaměřena na přizpůsobování člověka prostředí a k malým vztahovým skupinám. Socializace představuje zvnitřňování norem chování a mezilidských vztahů, které jsou předávány skrze kulturu na další generace. Dodržování socializací nabytých norem chování je sledováno sociální kontrolou a jeho porušování je postihováno ustáleným systémem sankcí. Pro člověka je socializace prostředkem pro adaptaci k obklopujícím subkulturám. Dochází k orientaci na personalizaci člověka, to znamená, že je vytvářena jedinečná osobnost, která svébytným způsobem reflektuje sociální skutečnost. Personalizovaný člověk nepodléhá tlaku skupiny.

- Profesionalizace a řízení kariérové dráhy jsou často považovány jako součásti socializace. V současné době není možné chápat profesionalizaci jako ukončenou nastoupením do zaměstnání, protože v naší době je běžné, že člověk je donucen změnit profesi.⁷⁵

⁷⁵ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 16.

5 Pojetí výchovy

V této kapitole se budu zabývat vymezením základního pojmu pro lidovou výchovu a sociologii výchovy, a to pojmem výchova. Tento pojem je stručně rozebrán také v rámci andragogiky, jejímž předmětem výchova jako taková není. Následně budu hledat andragogické prvky v díle Tomáš Trnky. Ty pak budu komparovat vzhledem k sociologii výchovy a andragogice

Koncepce lidové výchovy Tomáše Trnky se zakládá na pojmu výchova. Nejprve se tedy budu zabývat jeho vysvětlením pojmu výchova. Dále se budu zabývat ekvivalentními pojmy používanými v současných koncepcích, zejména výchovou z pohledu sociologie výchovy Vladimíra Jochmanna a pojmy integrální andragogiky.

5.1 Vymezení výchovy podle Tomáše Trnky

Tomáš Trnka se nejdříve věnuje pečlivému vymezení pojmu výchova. Při definování tohoto pojmu zmiňuje několik různých autorů. Při definování pojmu výchova se nejvíce opírá o J. Hendricha, který chápe výchovu jako záměrné působení „vyspělejších“ osob na osoby méně vyspělé. Toto Trnka přejímá a shrnuje, že výchova znamená „působení osob na osoby jiné, zpravidla méně vyspělé, aby v nich byly probuzeny a rozvinuty jejich schopnosti.“⁷⁶ Takovéto vymezení podle něj ale není dostačující. Pozastavuje se nad tím, zda je možné omezení výchovy na pouhé působení jednoho člověka na druhého bez ohledu na vlastní růst vychovávaného. Trnka tvrdí, že je nutné vzít v potaz také

⁷⁶TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 2.

vlastní růst vychovávaného. Z tohoto důvodu Trnka definuje výchovný proces jako rozdělený do tří částí, a to konkrétně na:

- 1) Vnější výchovné působení na jedince, které je prováděno skrze vychovatele. Vychovatelovo působení na vychovávaného má podobu záměrnou i nezáměrnou.
- 2) Vlastní růst vychovávaného.
- 3) Sebeuplatnění neboli stanovení výchovného cíle, které je podmíněno spojením vnějšího výchovného působení a vlastního růstu.

V jednotlivých vývojových etapách jedince mají tyto složky výchovného procesu rozdílný podíl vlivu. Nejsilnější vnější působení je používáno při výchově mládeže. Touha po osobním vzdělání při současném využití vhodných prostředků sebevzdělávání vycházející ze svobodné vůle převládá u dospělých jedinců. Pro lidovou výchovu je charakteristická právě tato touha po sebevzdělávání.⁷⁷

Úkolem výchovy je rozpoznání nadání člověka a rozvinutí tohoto nadání, což vede k plnému uplatnění jedince. Podle Tomáše Trnky je smyslem lidského života tvořivost. Tvrdí: „Kde je nadání, tam je i realizace.“ Člověk podle něj hledá svá nadání s cílem sebeuplatnění se v životě.⁷⁸

Pro výchovu je nezbytná podmínka vychovatelnosti. Vychovatelnost byla řešena jako vztah mezi dědičností a výchovou. Podle Trnky je nutné ji chápat šířeji. Kladl si otázku další

⁷⁷ TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 3.

TRNKA, T. *Základy lidové výchovy*. Praha: MLÚ, 1934. str. 8.

⁷⁸TRNKA, T. *Člověk a svět*. Praha: Aventinum, 1929. str. 118.

TRNKA, T. *Základy lidové výchovy*. Praha: MLÚ, 1934. str. 9

vychovatelnosti. Tvrdil, že je člověk vychovatelný pouze do určitého věku, a to konkrétně zhruba do 25 roku života. V tomto věku se jedinec stává duševně i tělesně vyzrálým, dospělým. Svou vyzrálostí přestává člověk být dále vychovávatelem. Otázku další vychovatelnosti v rámci lidové výchovy řešil jako problém vztahů mezi lidmi. Výchova je podle něj součástí lidského spolužití. Pojetí výchovy rozlišuje pomocí výkladů lidského soužití, a to:

Fyzikální pojetí výchovy

Fyzikální pojetí výchovy je charakteristické vzájemným působením sil. Síly z tohoto hlediska představují vychovávaný spolu s vychovávatelem. Na vychovávaného působí vychovatel takovým způsobem, který vede k dosažení žádoucího cíle v podobě hromadění výchovných vzdělávacích zisků. Jedná se o vnější působení na vychovávaného s důrazem na rozumově zabarvenou výchovu.

Dynamické pojetí výchovy

Toto pojetí je opakem fyzikální koncepce výchovy, která je značně zatížena svou staticností výchovy. Ze vzájemné interakce mezi lidmi vyrůstá tvořivost. Cílem je takový růst osobnosti člověka, který podporuje zrod tvořivé bytosti, potažmo celé tvořivé společnosti. Její základy jsou biologicko-antropologické, jelikož nepochybně dědičnost, ale ani plnou vychovatelnost člověka.

Výchova založená na mravních zákonech

Jedná se o výchovu založenou na pocitu mravní sounáležitosti lidí, kteří jsou spojeni stejnými zájmy, orientovanými stejným smyslem života. Lidé podle této koncepce jsou do sebe zaklíněni a jsou o sebe vzájemně opření. Cílem je nalezení počátků výchovy

uvnitř společnosti. Nelze oddělit výchovu individuální od výchovy kolektivní, jelikož lidé hledají smysl života. Jde o solidaristické navazování a propojení lidí ve smyslu růstu jedince a společnosti do vyššího smyslu života. Cílem takové výchovy je umožnění vyššího lidského štěstí v lidském soužití, hledání pravého smyslu života.

Výchova se setkává se sebevýchovou ve chvíli, kdy vzájemné působení vychovatele a vychovávaného se rozšiřuje o vlastní tvůrčí růst vychovávaného člověka. Jak je umožněna výchova dospělých? Pouze skrze uchopení vychovatelnosti jako růstu vzájemného životního a kulturního souzvuku mezi lidmi, kteří směřují k společnému tvoření.

5.2 Vymezení výchovy podle Vladimíra Jochmanna

5.2.1 Sociologie výchovy

Z pohledu Vladimíra Jochmanna chápeme výchovu jako sociální a společenský jev. Oblast výchovy je dle něj předmětem sociologie výchovy, která je speciální sociologickou vědní disciplínou. Tato věda je na základě svého chápání výchovy také důležitým podkladem pro pedagogiku.⁷⁹

Podle Jochmanna je pojem výchova velmi obtížně vymežitelný. Z tohoto důvodu specifikuje výchovu na další složky, které jsou lépe definovatelné. Pro jejich porozumění je nezbytné vymezení pojmu kultury v Jochmannově pojetí.

⁷⁹JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 5.

Kultura má nadindividuální charakter, který je jí poskytován přenosem jejích prvků z jedné generace na další generaci skrze sociální procesy. Jochmann rozlišuje kulturu v širším a užším významu.

- Kultura v širším pojetí představuje „souhrn všech výtvorů lidské činnosti, hmotných i nehmotných (všechny statky, vytvořené v oblasti materiální výroby, jako je technika, sídliště, potrava, ošacení, atd., právě tak jako všechny výtvoř duševní činnosti člověka, věda, umění, jazyk, a. j.) dále souhrn společensky vytvořených a přijímaných zvyků, obyčejů, hodnot, citů, idejí, norem, způsobů života a vzorů chování, životních zásad, pravidel jednání a chování, postojů, názorů, sociálních vztahů a forem společenského života, morálky, práva, náboženství, politiky, dále užití všech těchto oblastí, jakož i instituce a zařízení tomuto účelu sloužící (školství, zdravotnictví, vědecká práce a umělecká tvorba, atd.).“
- Kultura v užším pojetí je právě generačně předávaným souborem hodnot, obyčejů, norem a idejí.⁸⁰

Výchova podle Jochmanna⁸¹ je nahrazována lépe definovatelnými pojmy, a to konkrétně formováním osobnosti, socializací a akulturací. Výchova je společenský proces, který je složen ze všech těchto pojmů. Formování osobnosti je zejména působení formativních procesů na osobnost jedince. Socializace je

⁸⁰JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 15-16.

⁸¹JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 15-18.

zvnitřením neboli interiorizací společensky nadindividuálních prvků kultury (hodnoty, znalosti, a další). Dále socializace představuje způsob, kterým člověk získá potřebnou výbavu pro zastupování celé škály rolí, jež jedinec zastává v rámci společnosti. Pojem akulturace je pojmenováním procesu generačního přenosu kultury. Jde o vrůstání a adaptaci nové generace do kultury dané společnosti. Jochmann tvrdí, že výchova je souborem těchto pojmů, neboť se jedná o společenský proces, který pro jedince znamená formování jeho osobnosti, pro společnost je výchova socializací, a z hlediska jejího předávaného obsahu se jedná o akulturaci.

Cílem výchovy je potlačovat disfunkční síly, které danou společnost narušují, a rozvíjet eufunkční síly, které jsou pro danou společnost prospěšné a plyne z nich stabilita a další rozvoj této společnosti.⁸²

Výsledkem výchovy je podle něj „jistý stav individua, spočívající v souhrnu osvojených, interiorizovaných hodnot, idejí, návyků, dovedností i znalostí.“ Tento stav je pro něj kultivací jedince. Tato kultivace jedince může nabývat různých úrovní. Tento stav tedy pojmenovává jako vzdělání.⁸³

5.2.2 Jochmannovo pojetí výchovy v rámci andragogiky

Jochmann se snažil chápat výchovu jako sociální funkci. Člověk je společenskou bytostí, která pro svou existenci společnost nutně potřebuje. Jedinec se musí člověkem stát, a to se děje právě v rámci procesu socializace. Z toho důvodu je pro něj výchova

⁸²JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 19.

⁸³JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 18.

sociální funkcí. Odmítal redukci výchovy a vzdělávání pouze na mládež, školu a záměrné působení. Redukce výchovy a vzdělávání probíhá v pedagogice. Výchova je sociální funkcí, jejíž součástí je personalizace, socializace a enkulturace. V rámci výchovy dochází k záměrnému a nezáměrnému působení na jedince. Jochmann tyto vlivy pojmenovává jako funkcionální a intencionální působení. Funkcionální působení je chápáno jako nezáměrné a přímé, kdežto intencionální dimenze představuje působení přímo nebo nepřímo záměrné. Výchova je podle něj rozdělena na dva procesy, a to na“:

- Výchovu dětí a mládeže, při které je na objekty působeno záměrně s cílem vytváření lidských bytostí.
- Výchovu dospělých v užším smyslu představuje dotváření člověka a jeho zdokonalování při výkonu rolí. V určitých případech dochází také k nápravným akcím při procesu resocializace. V širším smyslu poté představuje všestrannou péči.⁸⁴

Vladimír Jochmann čerpal při definování andragogiky ze svých spisů o sociologii výchovy.

5.3 Andragogická dimenze výchovy

V této kapitole nás bude zajímat postavení andragogiky k výchově a vzdělávání.

Procesy výchovy a vzdělávání v andragogice jsou zmiňovány jako edukace ve vymezení andragogiky jako vědy o animaci člověka. Animace má tři dimenze, v nichž se realizuje. Jde o enkulturaci,

⁸⁴JOCHMANN, V. *Integrální andragogika*. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. ISBN: neuvedeno. Str. 15-21.

socializaci a edukaci. Edukace vyjadřuje záměrné působení na člověka.⁸⁵Ostatní definice postrádají ve svém pojmovém aparátu „výchovu“, proto zde nejsou použity.

Výchova a vzdělávání jsou pojmy převzaté andragogikou z oblasti pedagogiky. Výchova a vzdělávání dospělých je chápána jako intencionální animační působení na jedince. Andragogika rozlišuje výchovu v širším a užším smyslu. Užší pojetí výchovy neboli vychovávání představuje záměrné působení na jedince při vytváření jeho hodnotových orientací a názorů. Širší pojetí výchovy zahrnuje toto vychovávání, ale také dimenzi vzdělávání, při kterém dochází k osvojování návyků, dovedností a vědomostí. Cílem vzdělávání je dosažené vzdělání, které je definováno jako „soustava vědomostí, dovedností a návyků.“ Andragogika se zabývá otázkou vychovatelnosti dospělého jedince. Vyskytuje se problém s používáním pojmu „výchova“ v souvislosti s dospělým jedincem. Pro andragogiku je nezbytné opírat se o širší vymezení výchovy, přičemž její složky vzdělávání a vychovávání jsou chápány jako doplňující se bez sebe nefungující elementy výchovy.⁸⁶

⁸⁵ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002 str. 15.

ŠIMEK, D., *Andragogika na pokraji vědy*. In S-obzor. 1995, 4.roč., číslo 2-3, str. 99.

⁸⁶ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. Str. 43-44.

5.4 Hledání andragogických myšlenek

Myšlenka vychovatelnosti

Tomáš Trnka, rozvíjející svou koncepci lidové výchovy zaměřenou na výchovu dospělých, dospěl k myšlence, jak je možná výchova dospělého člověka. Otázku vychovatelnosti si kladou také andragogové. Šimek mluví o tom, že dospělí lidé mají problém s tím, že by měli být vychováváni vzhledem k tomu, že jsou již dospělí, a tudíž nemají potřebu dalšího vychovávání. Důvodem pro to, aby nebyl pojem „vychovávání“ používán pro dospělé jedince, je odmítání takového názvu právě cílovou populací. Proto je upouštěno od aplikování pojmu výchova pro dospělou populaci.

Trnka tento problém řešil tím, že nadefinoval vychovatelnost, zejména další vychovatelnost, a určil věkovou hranici, kdy člověk přestává být vychovatelný. Věkovou hranici stanovil na 25 rok života člověka. Tento věk určuje, kdy se jedinec stává dospělým, to znamená nadále nevychovatelným. Jak je možné dále jedince vychovávat? Právě ona další vychovatelnost je umožněna na základě společnosti a kultury, tedy na vzájemném spolupůsobení jedinců vedoucím ke společnému cíli.

Výsledek výchovy

Podle Tomáše Trnky je cílem výchovy rozpoznat nadání člověka, které má výchova dále rozvinout takovým způsobem, aby jedinec mohl své nadání uplatnit ve svém životě (poukazuje na aplikovanou vědu). Výchova má jedinci pomoci najít uplatnění, to potažmo vyžaduje řešení profesních a životních problémů jedince. Hlavním cílem výchovy je vytvoření člověka s určitým potenciálem,

který jedná na základě výchovou rozvinutého nadání. Lze říci, že během výchovy dochází k určitému zlepšování úrovně člověka.

Podle Jochmanna je výsledkem výchovy vzdělání, které vyjadřuje určitý stupeň kultivace jedince. Idea Trnky o rozvíjení nadání jedince není s touto myšlenkou totožná, ale blíží se jí, jelikož vzdělání vyjadřuje výsledek procesu, jímž si jedinec osvojoval znalosti a dovednosti.

Andragogika neřeší výsledek výchovy jako takové. Andragogika na základě předchozího jejího vymezení se zabývá jinými problémy.

Charakter teorií

Trnka poukazuje na zaměření výchovy, která ve svém důsledku vede k uplatnění člověka v životě. Toto jeho tvrzení lze považovat za zřetelný důkaz pro vytvoření aplikované vědy, i když sám vytváří pouze teoretickou oblast lidové výchovy.

Andragogika vyrůstá z potřeb praxe a reaguje na potřeby společnosti. Tímto způsobem je také určen její charakter jako aplikované vědy.

U Trnky lze vidět první zárodky orientace zejména na oblast praxe, která je pro andragogiku naprosto nepostradatelnou.

6 O koho se věda zajímá?

V této kapitole představím, o koho se jednotlivé koncepce starají a na koho jsou zacíleny, tedy objekty těchto věd. Jak se již dá tušit, budu mluvit o člověku, který má potenciál se rozvíjet.

6.1 Objekt podle lidové výchovy

Tomáš Trnka popisuje objekt jako rozsah lidové výchovy. Hledá hranice působnosti lidové výchovy.

Z pohledu jedince je pro něj lidová výchova problémem velikosti jedincova nadání, jelikož jedinci se v tomto směru liší. Podle Trnky⁸⁷ se lidová výchova zaměřuje na normální lidi, protože chce pečovat o každého člověka, u nějž lze rozvíjet jeho nadání.

Lidová výchova je podle něj určena pro normální lidi, to znamená, že musel vymezit, kdo patří do kategorie normálních lidí.

Kategorii normálních lidí definuje pomocí stanovení tzv. horní a dolní hranice. Dolní hranici stanovil pomocí vyloučení úchylných a nešťastných bytostí. Úchylné bytosti jsou takoví lidé „kteří jsou neprospěšní pro lidskou společnost a nemají vědomou ani pudovou touhu po sebevzdělání, protože vypadly z proudu života.“ Za úchylné bytosti považuje choromyslné a slabomyslné jedince, a také i rozené zločince. Výchovou úchylných lidí se zabývají sanatoria a speciální ústavy. Nešťastné bytosti jsou lidé se speciálními výchovnými potřebami. Jmenovitě jde o mrzáky, slepé, hluché a

⁸⁷TRNKA, T. *Základy lidové výchovy*. Praha: MLÚ, 1934. str. 9.

těžce nemocné jedince. Nešťastní lidé mohou za podmínky stejné úrovně inteligence jako u normálních lidí spadat také do působnosti lidové výchovy. Pokud ovšem tuto podmínku nesplňují, jsou v centru pozornosti sociální péče.⁸⁸ Lidová výchova se zabývá lidmi nadanými, lidmi s potenciálem, který lze dále rozvinout pro jejich uplatnění v životě. Lidová výchova se nemá primárně starat o jedince bez tohoto potenciálu k seberozvinutí. Takto vymezuje rozdíl ve velikosti nadání lidí. Přesně vymezuje skupiny, které lidová výchova nepostihuje.

Lidová výchova je ale i problémem sociálního a kulturního vývoje jako celku. Z tohoto pohledu vymezuje horní hranici lidové výchovy. Horní hranicí je pro něj princip kulturního vývoje mezi kulturní tvorbou, vědeckými, uměleckými a náboženskými institucemi a lidovou výchovou. Vysvětlení udává na příkladu vědce. Vědec se stane vědcem díky svému nadání, které má dědičně připsáno. Pokud se bude tento vědec chovat samotářsky, pak se jeho práce nedostane ke zbytku společnosti. Horní hranice je vymezena právě specializovanými, vysoce odbornými osobnostmi ze sféry vědecké i umělecké, dále institucemi a dalšími odbornými zařízeními. To ovšem neznamená, že tyto odborné instituce se nepodílí na kulturním vývoji společnosti. Odborné instituce často provozují dvojí činnost, a to sice vysoce odborné specializované bádání a lidovévýchovnou činnost. Lidová výchova může existovat pouze na základě sdílení nadání. To by znamenalo, že by vědec musel vystoupit ze své „komunity“ a své dílo tvoření prostřednictvím svého nadání by musel propagovat ve společnosti.

⁸⁸TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 68.

TRNKA, T. *Základy lidové výchovy*. Praha: MLÚ, 1934. str. 9.

Takto by se jeho myšlenky mohly proměnit v kulturní vývojový proud, na němž by se nadále mohli podílet velké společenské celky ve smyslu národu, potažmo celého lidstva.⁸⁹

Objektem lidové výchovy jsou dospělí normální lidé, kteří se chtějí na základě své vůle vzdělávat za účelem dosažení své seberealizace. Pro lidovou výchovu je typický vztah mezi vychovávaným a vychovatelem jako rovnocennými individualitami.⁹⁰

Trnka omezil zaměření lidové výchovy pouze na dospělého jedince, jenž má nadání, které může rozvíjet, a jeho produkty sdílí s ostatní společností v rámci kulturního rozvoje společnosti. Naprosto vyčlenil určité skupiny lidí, kteří nemají možnost rozvíjet svůj potenciál. Za jistých okolností připouští, že je možné, aby i tito lidé spadali do oblasti lidové výchovy, ale přednostně se o ně mají starat specializované organizace jim určené. Zde vidíme, že se Trnka na rozdíl od Jochmanna nezabývá otázkou péče a na rozdíl od integrální andragogiky doprovázením člověka na životní dráze a poskytováním pomoci mu v životních krizích.

Problém nadání

Trnka při svém vymezování lidové výchovy klade obrovský důraz na nadání člověka. Mluví o něm v tom smyslu, že je potřeba toto nadání každého jedince rozvíjet, aby se člověk mohl uplatnit ve svém životě. Nadání je pro Trnku stěžejním pojmem, který využívá

⁸⁹TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 68-71.

⁹⁰TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70.str. 15-16.

pro definování objektu lidové výchovy, a na kterém právě staví celou svou teoretickou koncepci lidové výchovy.

Trnka tvrdí, že nadání je člověku dědičně dáno. Každý člověk má určité dispozice a tendence, které ovlivňují jeho jednání.⁹¹ Lidová výchova má za cíl toto nadání rozpoznat a rozvinout.

Domníval se Trnka, že má člověk nadání pouze na jednu činnost? Nikoli. Uvádí svou teorii sice na ideálním případě, že člověku je dáno pouze jedno nadání, které musí rozvíjet pro sebeuplatnění, ale řeší i otázku roztržitésti nadání.

Každý člověk má v sobě nadání, které je společné pro všechny jedince. Je to něco, co je specificky lidské. Za toto společné nadání považuje takzvanou vytvářecí schopnost. Vytvářecí schopnost se v průběhu existence lidského druhu vyvíjela a diferencovala. Tato vytvářecí schopnost se projevuje jako „světlo z jediného středu na všechny strany a hraje na všechny strany duhovými barvami tohoto jediného světla, rozkládá se, diferencuje se v různá okrajová nadání, a přece se zase slučuje ve světlo původní.“⁹² Člověk nemá pouze jedno nadání. Jedná se pouze o ideální případ. Člověk disponuje více nadáními.

Uplatňování menšího procenta nadání v lidové výchově bývá označováno jako diletantismus. Jednotlivá okrajová nadání ale nemohou být přetěžována. Přetěžování okrajových nadání znamená přeceňování schopností jedince, a to pak vede ke vzniku bezcenné jalovosti. Hranicí diletantismu je amatérismus, který je dán

⁹¹TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 69.

⁹²TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 70.

dokonalou technickou dovedností. Nevhodně zvolené zaměstnání způsobuje u jedince nutnost rozvíjet pravé nadání mimo své pracovní činnosti. Člověk musí rozvíjet své pravé nadání, protože toto nadání je součástí jeho osobnosti. Osobnost jedince je vyjadřována skrze rozvíjení nadání.⁹³

Pro Tomáš Trnku je nadání naprosto stěžejním pojmem. Od nadání, které je člověku biologicky dáno, se odvíjí jeho možnost seberozvíjení a sebeuplatnění. Nadání se podle něj začíná projevovat až v určitém věku (pokročilá puberta). Člověku není dáno pouze jedno nadání, ale více, ovšem jedno z jeho nadáních převažuje, a toto „primární“ nadání má být jedincem rozvíjeno a uplatněno v rámci profesního života.⁹⁴

6.2 Objekt podle integrální andragogiky

Objekt integrální andragogiky představuje „dospělý člověk v celém průběhu své životní dráhy.“⁹⁵

Tato definice se ovšem musí vypořádat s některými pojmy, které obsahuje. Co je to životní dráha?

Na tuto otázku lze odpovědět, že životní dráha je složena ze čtyř dimenzí, a to konkrétně času, horizontální dimenze životní dráhy, vertikální dimenze životní dráhy a hodnocení životní dráhy.

⁹³ TRNKA, T. Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 71-72.

⁹⁴ Na Trnkův koncept nadání by mohl navazovat současný talent management, který je nástrojem řízení kariéry a zaměřuje se na udržování talentovaných lidí v dané organizaci. Srov. HRONÍK, F., *Rozvoj a vzdělání pracovníků*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 240 s. ISBN 978-80-247-1457-8.

⁹⁵ ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 24.

- Čas je možno chápat jako biografický, který představuje věk jedince (pro andragogiku je důležité období od cca 20 roku života člověka), a jako sociálně historický čas, který představuje různé časové cykly, ale i společenské změny. Tento čas je pro andragogiku významnější.
- Horizontální dimenze životní dráhy je určena jako sociálně historický prostor našeho žití.
- Vertikální dimenze životní dráhy si lze představit jako sinusoidu, po níž se život člověka ubírá.
- Hodnocení životní dráhy probíhá jak daným jedincem, tak jeho okolím. Jde o kategorie úspěšný/neúspěšný život, apod.

Vzhledem k tomu, že andragogika chce postihnout dospělého člověka v průběhu jeho životní dráhy, je nezbytné si uvědomit, že to, co daný člověk prožil, má vliv na pozdější situace.⁹⁶ Předchozí prožité situace jsou nezbytné pro správné pochopení životní dráhy jedince.

Andragogika se při vymezování svého objektu opírá o dvouúrovňový model vzdělávání Petera Jarvise. Jarvis mluví o vzdělávání shora a vzdělávání sobě rovných.

- 1) Vzdělávání shora (Education from above) je takový typ vzdělávání, kdy dochází k záměrnému působení na jedince za využití didaktických metod za účelem zasazení jedince do sociálního systému a kultury. Nejde po potřeby jedince, ale o potřeby daného systému společnosti. Učitel je osoba,

⁹⁶ ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 24.

která poskytuje vzdělání, k jehož ověření využívá testů pro zajištění kontrol učebních výsledků vzdělávaných.

- 2) Koncept vzdělávání sobě rovných (Education of Equals) je opakem předchozího. Je založen na předpokladu, že jedinec chce rozvíjet svůj potenciál. Vzdělávaný si sám určuje, co je potřeba rozvíjet v harmonii se svými zájmy. Nejsou preferovány didaktické metody, ale metody, které vzdělávanému usnadňují rozvíjení jeho potenciálu. Role učitele není přesně dána a ani není jeho cílem kontrolovat výsledky vzdělávaných.⁹⁷

Paralelně s tímto vzděláváním shora a sobě rovných lze mluvit i o Brookfieldově pojetí vzdělávání dospělých. Brookfield mluví o tzv. self-directed studentech. Podle něj se dospělí rádi učí způsobem specifickým právě pro ně. Dospělí jsou při svém učení řízeni sami sebou.⁹⁸

Objektem je podle andragogiky dospělý jedinec. Tento dospělý jedinec je determinován jednak biologicky, a jednak sociálně. Současná životní situace je odrazem předchozích situací člověka. Podle andragogiky je nezbytné sledovat životní dráhu dospělého člověka, to znamená začít zkoumání přibližně kolem 20. roku života. Andragogika zohledňuje také to, že jedinec je již dospělý, a proto na něj není vhodné používat metody pedagogiky.

⁹⁷ JARVIS, P. (2004). *Adult Education and Lifelong Learning: Theory and Practice*. 3.vyd. New York: Routledge, 2004. ISBN. 0-415-31493-3.

⁹⁸ BROOKFIELD, S., *Understanding and facilitating adult learning: a comprehensive analysis of principles and effective practices*. 1st ed. San Francisco: Jossey-Bass, c1986, xvi, 375 s. Jossey-Bass higher education series. ISBN 15-554-2355-8. str. 40-90. Dostupné z: <<http://www.uc.pt/fmuc/gabineteeducacaomedica/recursoseducare/livro46>>.

7 Instituce výchovy

V této kapitole pojednám zejména o rodině jako instituci výchovy.

7.1 Tomáš Trnka

Podle Trnky je lidová výchova součástí teorii výchovy. Do této teorie se řadí další složky, a to konkrétně výchova rodinná a systém školství.

Uvnitř rodinné výchovy lze pozorovat opravdové základy výchovy. Rodina představuje biologický, erotický a kulturní kolektivní souzvuk. Tento souzvuk „uzavírá“ rodinu jako omezený počet členů vzhledem k ostatní společnosti. Odsuzuje pojetí rodiny, v němž je od dětí tvrdě vyžadována autorita jejich rodičů. Děti se tu nacházejí až ve stavu „poddanství“. Chápe rodinnou výchovu jako kolektivní růst a tvorbu. Rodinná výchova nesmí být redukována na vztah rodičů k malým, popřípadě dospívajícím dětem, ale musí být rozšířena o vztah k dětem dospělým, přičemž vztah mezi dětmi a rodiči je vztahem vzájemným. U Trnky dochází až k rodovému pojetí výchovy.⁹⁹

Školský systém je zaměřen zejména na předávání vzdělání. Člověk má jistá nadání, která jsou do něj vložena dědičně, tato nadání musí člověk rozvíjet. Škola umožňuje předávání takových informací, které způsobují tzv. zkratku kulturního vývoje, to

⁹⁹ TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 10-11.

znamená, že člověk již nemusí znovu objevovat již objevené. Systém školství obsahuje kulturní život národa¹⁰⁰.

7.2 Vladimír Jochmann

Sociologie výchovy rozlišuje primárně výchovné instituce a sekundárně výchovné instituce, které se od sebe liší způsobem působení na jedince.

- Primárně výchovné instituce působí na jedince intencionálně. Jedná se především o rodinu a školský systém.
- Sekundárně výchovné instituce chápou výchovu jako druhotný proces, který je nezáměrný nebo doplňující vzhledem k hlavní činnosti instituce.^{101b}

Rodina je součástí sociologie výchovy, ale nejvíce se jí zabývá samostatná sociologická věda. Rodina je pro společnost významnou institucí, která v rámci společnosti plní nespočet funkcí, z nichž jedna je právě funkce výchovná. Rodina je totiž typickou institucí zajišťující výchovu mladé generace.

Škola má za úkol předávání vědomostí. V průběhu vývoje došlo k tomu, že škola se projevuje jako prostředek jak pro diferenciaci sociální, tak profesionální.

Výchovně působí také sociální skupiny. Pro výchovu jsou důležité zejména neformální sociální skupiny. Primární neformální skupiny jsou skupiny jedinců založené na bezprostředním styku,

¹⁰⁰ TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70. str. 11-13.

¹⁰¹ JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 29.

osobních vztazích. V primárních skupinách probíhá proces socializace a formování osobnosti jedince.¹⁰²

7.3 Integrální andragogika

Integrální andragogika jako věda o animaci dospělého jedince je složena z procesů edukace, socializace a péče. Zmiňuje rodinu jako socializačního činitele. Rodina působí na člověka v průběhu celého jeho života, jelikož se nejedná pouze o rodinu, do níž se jedinec narodil, ale také o rodinu nově nabytou například manželstvím. Rodina není pouhým působením rodičů na děti, ale i děti vychovávají rodiče.

Na jedince je také působeno vrstevnickými skupinami, v nichž se člověk učí neosobním pravidlům chování.¹⁰³

O rodině je v Jochmannově pojetí hovořeno jako o socializačním činiteli. Rozlišujeme socializaci participativní a represivní.

- Represivní socializace je typická udělováním trestů materiální povahy, autoritářstvím, převahou jednostranné komunikace, která je zejména neverbálního charakteru.
- Participační socializace je opakem represivní socializace. Charakteristické je pro ni symbolické odměňování. Převažuje verbální komunikace, která je vedena jako dialog. Jde v ní o podporování autonomního jednání.

¹⁰²¹⁰² JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969. str. 37.

¹⁰³ ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 20-21.

Pokud porovnáme výše uvedené typy socializace, jasně spatřujeme jejich odlišnosti, které pramení z rozdílného přístupu k odměňování, respektive trestání. Na základě převažujícího druhu socializace se člověk v budoucnosti může chovat jako svébytná originální bytost nebo jako člověk nevědomý si své individuality.¹⁰⁴

¹⁰⁴ ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002. str. 22.

8 Diskuze

Tomáš Trnka publikoval v období první republiky. Výraznou osobností tohoto období byl první československý prezident Tomáš Garrigue Masaryk, který se zabýval různými vědeckými oblastmi. Trnka se opírá o Masaryka v oblasti všeobecného vzdělání.

V rámci celé práce je popisována koncepce lidové výchovy Tomáše Trnky, sociologie výchovy jako ideového zdroje pro integrální andragogiku a rovněž integrální andragogika samotná.

Andragogika se potýká s podobným problémem jako lidová výchova. Trnka hledal vhodný název pro lidovou výchovu, přičemž odmítá pojem „výchova a vzdělávání dospělých“, tento pojem je také zahrnut také v andragogice. Pro obě vědy je nakonec zvolen pojem jiný. Problémem označení „výchovy a vzdělávání dospělých“ je jeho nedostatečná šíře. S tímto souhlasí i andragogika, která si klade za cíl pokrytí životní dráhy jedince. Tento název je pro ni značně redukující vzhledem k tomu, že integrální andragogika počítá i s oblastí péče o člověka. Oblast výchovy a vzdělávání je pouze jednou z částí, kterou se integrální andragogiky zabývá. Můžeme tedy vidět, že Trnka se pokoušel o širší pojetí lidové výchovy, nejen o pouhé edukační procesy, a proto se nechtěl omezovat zvolením nedostatečně širokého pojmu.

Podle mého názoru se v obou případech potýkáme s problémem vymezení pojmů z hlediska teorie. Andragogika reflektuje spíše praktickou rovinu. Vhodnější název pro pole andragogiky jako vědy by byl andragologie. Stejně tak můžeme polemizovat u názvu Tomáše Trnky, kdy lidová výchova poukazuje

zejména na proces zdokonalování člověka a jeho nadání, ale neutváří ucelenou teorii. Možná by bylo vhodnější použít pro Trnkovou teoretickou koncepci pojem lidová výchova (jakožto teorie středního dosahu), která se opírá o proces lidové výchovy (jakožto teorie malého dosahu).

I přesto, že pojem výchova v sobě může implicitně obsahovat péči, domnívám se, že péče v integrální andragogice není myšlena stejně jako péče v rámci konceptu výchovy. V Trnkově pojetí se péče reflektuje jako péče o nadané a „normální“ jedince, neboli takové jedince, kteří se nevyskytují na své životní dráze v kritických bodech a kteří disponují schopnosti sebeuvědomování si svého talentu a následné seberealizace. V integrální andragogice však hovoříme o péči v sociálním a psychologizujícím kontextu. Pečujeme o jedince, kteří mohou „zakopnout“ na své životní dráze. Tato dimenze je nejvíce zřetelná v rámci profilace na sociální práci, ale například i péče o zaměstnance v rámci personálního managementu.

Trnka vymezil přesné zacílení lidové výchovy, určil její spodní a horní hranici. Lidová výchova podle něj není zaměřena na lidi, kteří jsou v péči jiných specializovaných ústavů. Lidová výchova pro něj není poskytování sociální péče. V tomto lze vidět odlišnost pojetí lidové výchovy od integrální andragogiky. Integrální andragogika je profilována do čtyř oblastí, a to konkrétně na výchovu a vzdělávání dospělých, kulturologii, profesní výchovu a sociální práci. Integrální andragogika postihuje i oblast sociální práce a sociální péče. Trnka vyčleňuje určité skupiny lidí z možnosti poskytování lidovévýchovných procesů na základě toho, že u nich nelze rozvíjet nadání vzhledem k jejich jak fyzickému, tak duševnímu stavu. Obdobné stanovisko najdeme z pohledu sociologie výchovy.

Sociologie výchovy tvrdí, že jedinec se musí stát skrze určité procesy bytostí společenskou. Pokud dojde k nevhodnému procesu vrůstání člověka do společnosti, nastupují nápravné procesy v podobě resocializace. To znamená, že sociologie výchovy neodmítá určité skupiny lidí zahrnout do procesu výchovy. Pokud zklame jeden z jejich systému, je možné uskutečnit nápravné působení, zejména v podobě resocializace. Je pravdou, že integrální andragogika se zabývá člověkem až od určitého jeho věku. Tento věk, kdy se člověk dostává do centra zájmu andragogiky, je přibližně kolem dvacátého roku života. Tento věk startuje většinou i začátek profesní kariéry jedince.

Trnka si uvědomuje problém obtížnosti aplikace výchovy na dospělého jedince. Otázka vychovatelnosti je řešena i v andragogice. Problematiku vychovatelnosti, případně další vychovatelnosti vnímám jako ryze andragogický problém. Proč? Sám profesor Dušan Šimek uznává, že dospělí jedinci nechtějí být nadále vychovávaní, právě kvůli tomu, že jsou dospělí. Ve společnosti převládá názor, že výchova se vztahuje na nedospělé jedince, tedy na děti. A to je problém. Dospělý jedinec necítí potřebu, aby s ním bylo jednáno jako s dítětem. Trnka uvádí, že člověk je vyzrálým člověkem přibližně od svých 25 let. Člověk si nepřeje být nadále vychován, protože se považuje za vyzrálé individuum, které nemá potřebu další výchovy.

Trnka přesahuje do oblasti celoživotního učení. Mluví o linii tvůrčího růstu, která provází člověka celým jeho životem. Šíře tvůrčího růstu člověka je závislá na věku jedince. Tato linie začíná narozením a končí smrtí. Největší objem růstu se u dospělého člověka projevuje zhruba v polovině jeho života. Trnka bere v potaz rozvíjející se tvůrčí růst již v dětství. V této oblasti vidíme, že Trnka

uvažoval nad různými fázemi lidského života. Zobrazuje tvůrčí růst i v pozdní dospělosti a ve stáří, ale neuvádí způsob, jakým rozvíjet tento tvůrčí růst v pozdějším věku.

Pro Trnku hraje důležitou roli nadání, které má být výchovou nalezeno a následně rozvinuto. V průběhu animace dochází k růstu, neboli oduševňování člověka, který se snaží uplatnit svůj potenciál. Tyto vědy popisují seberealizaci jedince prostřednictvím jeho potenciálu či nadání.

Převažující nadání se začíná projevovat v pubertální období člověka. Správné ukotvení nadání je základem pro uplatnění člověka. Vzhledem k tomu, jakým způsobem Trnka mluví o samotném nadání, je cílem výchovy rozvinutí správných schopností člověka, aby našel pro sebe správné umístění během produktivního života. Z pohledu integrální andragogiky jde zejména o proces profesionalizace člověka. Vzhledem k tehdejší době se neuvažovalo o častých změnách profese, které ovšem dnešní andragogika musí postihovat. V současnosti se společnost vyvíjí rychlým tempem a jedinec musí toto tempo změn stíhat. Proces profesionalizace není v dnešní době ukončen nástupem do zaměstnání. Člověk je nucen měnit práci a musí být schopen se přizpůsobovat, a právě toto se děje skrze proces profesionalizace. Trnka sice věřil v to, že nadání má pomoci člověku nalézt vhodné zaměstnání a že skrze správně zvolené nadání (potažmo zaměstnání) se člověk seberealizuje, ale nepředpokládal častou změnu zaměstnání. Růst jedince se v pozdějším věku děje pomocí společnosti, v níž jsou jedinci vklínění do sebe.

Lidová výchova navazuje na linii tvůrčího růstu. To parceluje jednotlivá období v lidském životě. Trnka přemýšlel nad systémem

lidové výchovy. Nepřemýšlí pouze o výchově dospělého, ale také uvažuje nad výchovou dětí mimo školu, pro které stanovuje mimoškolní výchovu, dále se zamýšlí nad vytvořením prakticky orientované školy, v níž by se mohlo plně rozvinout nadání jedince. Mluví také o lidové výchově zaměřené na dospělé. Trnka se snaží pojmut do lidové výchovy zejména „další výchovu“ dětí. Tuto snahu u andragogiky, ani u sociologie výchovy nevidíme. Je sice naznačeno, že andragogiku zajímá životní dráha jedince, ale tato dráha je omezena spodní hranicí ve smyslu dosažení dospělosti.

Jako jednu z nejsilněji andragogiku připomínajících myšlenek považuji Trnkovo chápání vztahu mezi vychovatelem a vychovávaným jako rovnocenného. Na vztahu rovnocennosti přístupu je budována také andragogika. Andragogika používá koncept „vzdělávání sobě rovných“ a „vzdělávání shora“, jehož autorem je Peter Jarvis. Toto vymezení je postaveno na vztahu vychovávaného a vychovatele. Právě pojetí „vzdělávání sobě rovných“ se dívá na vzdělávaného a vzdělavatele jako na rovnocenný vztah, při kterém je rozvíjen potenciál jedince. Jedinci si na základě svých zájmů sami uvědomují své potřeby. Důležitou roli pro obě tyto koncepce hraje svobodná vůle jedince, která je další spojnici mezi lidovou výchovou a integrální andragogikou.

Pohled na rodinu jako výchovnou instituci se u uváděných autorů poněkud liší. Trnka zmiňuje rodinu jako uzavřený celek, v němž je vzájemně působeno rodiči na děti. Je nezbytné zahrnout i vztah rodičů k dospělým dětem. Odmítl autoritářský způsob výchovy v rámci společnosti. Výchova je prováděna uvnitř rodiny. Více svou teorii o rodině jako výchovné instituci nerozvíjí. Jochmann

rozpoznává rodinu jako instituci primárně působící na jedince, jež záměrně vyvíjí tlak na formování osobnosti jedince. Andragogika chápe výchovu jako činitele socializace. Rodina je chápána nejen jako biologická, do níž se člověk narodil, ale také i rodina získaná. Nejde pouze o působení rodičů na děti, ale i o opačný vztah, o působení dětí na rodiče. Trnka sice uvažuje nad tím, že působení rodiny nekončí dospělostí dítěte, ale nikde nezmiňuje možnost opačného působení dítěte na rodiče. Jsem přesvědčena, že v případě většího rozvinutí úlohy rodiny u Tomáše Trnky by to vedlo ke stejnému vymezení, jaké je používáno andragogikou. Andragogika nepracuje pouze s primární rodinou, pro andragogiku je důležitá i rodina „získaná“. V „získané“ rodině je na člověka působeno partnerem/partnerkou a jeho či její rodinou. Trnka se částečně k tomuto názoru přibližuje myšlenkou, že na dospělé děti je také působeno jejich rodinou. Mohli bychom říci, že pokud tyto děti mají rodinu, tak na ně a i na jejich partnery je působeno rodiči jedince. Zde si dovoluji otázku, copak mnohdy své rodiče nevychovávali jejich děti? Minimálně z hlediska nových technologií mnohdy děti přejímají role svých rodičů, protože zprostředkovávají svým rodičům styk s novými technologiemi.

Tomáš Trnka ve svém díle přesahuje oblast pedagogiky do oblasti andragogiky. Ideu rozvoje nadání lze považovat za pokrokovou myšlenku, kterou ostatní vědy např. psychologie, pedagogika, reflektují až o několik desítek let později.

Vzhledem k tomu, že v teorii lidové výchovy můžeme najít patrné andragogické myšlenky, řadím lidovou výchovu podle Trnky do protoandragogiky, přičemž se přikláním k zařazení do stadia relativně samostatné vědní disciplíny. Protoandragogika zahrnuje

všechna vývojová stádia andragogiky předcházející stádiu relativně rozvinuté vědní disciplíny.¹⁰⁵ Stadium relativně samostatné vědní disciplíny je třetím vývojovým stádiem, v němž dochází k vyčleňování této vědy z jiných věd.

¹⁰⁵ BARTOŇKOVÁ, H., *Foucaultovo andragogické kyvadlo*. 1. vyd. Praha: MJF, 2004. ISBN 80-86284-46-1. str. 154-155.

Závěr

Tato práce hledala kořeny andragogiky v teorii lidové výchovy Tomáš Trnky. Pravdou zůstává, že andragogika se u nás rozvíjí až na konci 20. Století. Každopádně Tomáš Trnka ve své lidovýchovné koncepci v jistých bodech přesahuje oblast výchovy a vzdělávání.

V celé práci se snažím zdůraznit jím používané nejdůležitější termíny, jejichž obsah by mohl být andragogického charakteru. Některé Trnkovy myšlenky nejsou úplně andragogické, ale v případě jejich rozvinutí, lze uvažovat nad zařazením do andragogiky.

Jako nejdůležitější Trnkův přínos chápu jeho pojednání o linii tvůrčího růstu. V této části je jednoznačné Trnkovo uvažování nad člověkem jako celostní bytostí, která má svou minulost a budoucnost. Trnka o tomto nikde ve svém díle nemluví, ale z jeho schématu je patrné, že jej zajímal člověk v rámci celého života, což je v dnešní době typické pro koncept celoživotního učení a vzdělávání.

Andragogika se zabývá zejména dospělými jedinci, kteří chtějí rozvíjet svůj potenciál. Trnka pro změnu mluví o rozvíjení nadání člověka. Zde vidím jeden z největších bodů střetu teorie lidové výchovy a integrální andragogiky. Jako druhý bod setkání těchto věd považuji vlastní vůli člověka pro rozvoj svého nadání nebo potenciálu. A v neposlední řadě jsou si obě vědecké teorie blízké chápáním vzdělávaného a vzdělávajícího jako partnerů sobě rovných.

Trnkova lidová výchova je ovlivněna také jeho filozofickými názory, protože již ve svých filozofických spisech zmiňuje nadání člověka a nutnost jeho realizace.

Při zpracovávání magisterské práce byl pro mě největším problémem způsob, jakým toto téma uchopit. Práci jsem pojala poněkud výkladově, nicméně se v práci nachází vlastní autorské shrnutí a diskuze. Pro možnost komparace je dle mého názoru důležité mít určité teoretické zázemí. Dalším problémem, se kterým jsem se potýkala, bylo zejména opakování myšlenek Tomáše Trnky v různých jeho dílech. Dala jsem za pravdu Kamilu Škodovi, který označuje za nejvýznamnější Trnkovo dílo knihu „Lidová výchova, její teorie, metody a složky“. Je z jeho lidovýchovných děl nejobsažnější a některé pojmy v něm Trnka rozebírá velmi podrobně. Práci jsem doplnila zejména o myšlenky z knihy „Základy lidové výchovy“.

Osobně se domnívám, že Trnku je možné považovat za protoandragoga, jelikož rozvíjel teorii přesahující pouhé vzdělávání a výchovu dospělých. Trnka uvažoval o výchově jako o celostním jevu, který doprovází člověka po celý jeho život.

Může se zdát, že se v práci opakují myšlenky, ale ráda bych upozornila, že opakují pouze určité pasáže, které jsou základními kameny pro rozvíjení dalších oblastí a problémů této práce. Objasnění myšlenek autorů slouží ke komparaci jejich teorií.

Tato magisterská práce poukazuje mimo jiné na vývoj andragogiky ze sociologie výchovy. Na tuto práci je možné

v budoucnu navazovat podobnými pracemi, zejména doplněním vývojového trendu vzniku andragogiky.

Anotace

PŘÍJMENÍ A JMÉNO AUTORA:

Dohnálková Kateřina, Bc.

NÁZEV KATEDRY A FAKULTY:

Katedra sociologie, andragogiky a kulturní antropologie Filozofické fakulty Univerzity Palackého v Olomouci

NÁZEV DIPLOMOVÉ PRÁCE:

Koncepce lidové výchovy Tomáše Trnky z pohledu současné české integrální andragogiky

VEDOUCÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE:

Mgr. Pavel Veselský, Ph.D.

POČET ZNAKŮ: 108 059

POČET PŘÍLOH: 0

POČET TITULŮ POUŽITÉ LITERATURY: 34

KLÍČOVÁ SLOVA:

lidová výchova, Tomáš Trnka, sociologie výchovy, Vladimír Jochmann, integrální andragogika, Dušan Šimek, výchova, člověk, vzdělávání dospělých

ANOTACE:

Tato práce se zabývá vlivem teorie lidové výchovy od Tomáše Trnky a sociologie výchovy Vladimíra Jochmanna na vznik integrální andragogiky. V díle Trnky můžeme spatřit prvopočátky

andragogického smýšlení, o kterých je v této práci pojednáno. Důraz je kladen na tvůrčí růst člověka na základě jeho nadání. Toto je komparováno s integrální andragogikou, potažmo se sociologií výchovy. Lidová výchova Tomáše Trnky má jistý pedagogický ráz, ale zahrnuje i přesahy do andragogické vědy, které nám mohou pomoci k lepšímu uchopení integrální andragogiky jako takové.

Annotation

AUTHOR'S NAME:

Dohnálková Kateřina, Bc.

DEPARTMENT AND FACULTY NAME:

Department of Sociology, Andragogy and Cultural Anthropology; Faculty of Philosophy of Palackeho University in Olomouc

TITLE:

The Concept of National Education in Terms of Contemporary Czech Integral Andragogy

THESIS SUPERVISOR:

Mgr. Pavel Veselský, Ph.D.

NUMBER OF LETTERS: 108 059

NUMBER OF ATTACHMENTS: 0

NUMBER OF LITERARY SOURCES USED: 34

KEYWORDS:

National education, Tomáš Trnka, sociology of education, Vladimír Jochmann, integral andragogy, Dušan Šimek, education, human, adult education

ANOTACE:

This thesis focuses on the influence of the theory of national education by Tomas Trnka and the educational sociology by

Vladimir Jochman in relation to the creation of integral andragogy. In Trnka's work there can be found the very origins of andragogical thinking which are discussed in this thesis. The main focus is on the man's creative growth in terms of his talent. This is compared to the internal andragogy, and further to the sociology of education. Trnka's national education carries certain pedagogical character but it also overlaps into the science of andragogy which can be utilized for a better understanding of integral andragogy itself.

Literatura

BARTOŇKOVÁ, H., *Foucaultovo andragogické kyvadlo*. 1. vyd. Praha: MJF, 2004. ISBN 80-86284-46-1.

BENEŠ, M. *Andragogika – teoretické základy*. 1.vyd. Praha: EUROLEX BOHEMIA, 2003. str. 13. ISBN 80-86432-23-8.

BERGER, P., L., LUCKMANN T., *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění*. 1. vyd. Překlad Jiří Svoboda. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999, 214 s. ISBN 80-859-5946-1.

BROOKFIELD, S., *Understanding and facilitating adult learning: a comprehensive analysis of principles and effective practices*. 1st ed. San Francisco: Jossey-Bass, c1986, xvi, 375 s. Jossey-Bass higher education series. ISBN 15-554-2355-8. Dostupné z: <<http://www.uc.pt/fmuc/gabineteeducacaomedica/recursoseducare/li vro46>>.

GALLA, K., *Úvod do sociologie výchovy*. Praha: SPN, 1967.

HÁJEK, F.: *Kapitoly ze sociologie výchovy*. Praha: SPN, 1975.

HAVLÍK, R., KOŤA, R. (2007). *Sociologie výchovy a školy*. 2.vyd. Praha: Portál, 2007. ISBN. 978-80-262-0434-3.

Historie katedry, [online]. © 6-23-2013, akt. 3-13-2013. [cit.11-12-2013]. Dostupné z: <http://www.ksoc.upol.cz/o_nas/historie_katedry.html>.

HRONÍK, F., *Rozvoj a vzdělání pracovníků*. 1. vyd. Praha: Grada Publishing, 2007. 240 s. ISBN 978-80-247-1457-8.

JARVIS, P., *Adult Education and Lifelong Learning: Theory and Practice*. 3.vyd. New York: Routledge, 2004. ISBN. 0-415-31493-3.

JOCHMANN, V. *Integrální andragogika*. Úvodem: Problémy andragogiky. In *Andragogika: Teoretický seminář k pojetí andragogiky v Olomouci*, 26. -27. dubna 1993. 1. vyd. Olomouc: UP, 1994. s. 15-21. ISBN: neuvedeno

JOCHMANN, V. *Kapitoly ze sociologie výchovy*. 1.vyd.Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci, 1969.

JOCHMANN, V. *Výchova dospělých – andragogika*. In *Varia sociologica et andragogica*. Olomouc: UP, 1992.

JŮVA, V., *Základy pedagogiky*. Brno: Paido, 2001. ISBN 80-85931-8.

KŘIVOHLAVÝ, J., *Pozitivní psychologie*. 1.vyd. Praha: Portál, 2004. ISBN. 80-7178-835-X.

KUBÁTOVÁ H., ZNEBEJÁNEK, F., *Základy sociologie*. 2.vyd. Olomouc: UP v Olomouci, 2008. ISBN. 978-80-244-1874-2.

MASARYK, G., T., *Cesta demokracie: soubor projevů za republiky*. Praha: Čin, 1934, xi, 558 s.

MASARYK, G., T., *Ideály humanitní: Problém malého národa; Demokratism v politice*. 2. vyd. Praha: Melantrich, 1990, 127 s., front. ISBN 80-7023-036-3.

PALÁN, Z. *Dějiny andragogiky* In *Andragogický slovník* [online]. [cit.11-12-2013]. Dostupné z: <<http://www.andromedia.cz/andragogicky-slovník/dejiny-andragogiky>>.

PRŮCHA, J. *Moderní pedagogika*. 3. vyd. Praha: Portál, 2005. 481 s. ISBN 80-7367-047-X.

RABUŠICOVÁ, M., *Sociologie výchovy: přehlednutí anglo-amerických monografií*. *Pedagogika*, č. 2, 2002, s. 182 – 194.

RAMBOUSEK, A., TRNKA, T. *Masarykův lidovýchovný ústav (Svaz osvětový): jeho vznik a vývoj (1906-1926)*. 1. vyd. Praha: MLÚ, 1926. str. 46.

REISCHMANN, J. *Andragogy, History, Meaning, Context, Function*. [online]. © 9-2004 [cit.11-12-2013]. Dostupné z: <<http://www.uni-bamberg.de/fileadmin/andragogik/08/andragogik/andragogy/index.htm>>.

ROLNÝ, I. *Tomáš Trnka*. [online] [cit. 11-12-2013] Dostupné z: <<http://www.phil.muni.cz/fil/scf/komplet/trnka.html>>.

SLEZÁČKOVÁ, A., *Průvodce pozitivní psychologií. Nové přístupy, aktuální poznatky, praktické aplikace*. 1.vyd. Praha: Grada, 2012. ISBN. 978-80-247-3507-8.

SMÉKAL, V., *Pozvání do psychologie osobnosti. Člověk v zrcadle vědomí a jednání*. 2.vyd. Brno: Barriester & Principal, 2007. ISBN. 80-86598-65-9.

STRAKOVÁ B., *Andragogové na UP Olomouc od roku 1969 do současnosti*. Bakalářská práce. Olomouc, 2010. Dostupné z: <<http://theses.cz/id/w3mp1f/90067-219247337.pdf>>.

ŠIMEK, D., *Andragogika na pokraji vědy*. In S-obzor. 1995, 4.roč., číslo 2-3, str 97-99.

ŠIMEK, D., BARTOŇKOVÁ H. *Andragogika*. Olomouc: UP, 2002.

ŠKODA, K. *Příspěvky k dějinám pedagogiky dospělých*. 1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1991.

TRNKA, T. *Člověk a svět*. Praha: Aventinum, 1929.

TRNKA, T. *Lidová výchova, její teorie, složky, metody a organizace*. 1.vyd. Ostrava: Profil, 1970. ISBN: 48-004-70.

TRNKA, T. *Lidová výchova*. Sv. 6. Vývoj naší lidové výchovy. Praha: MLÚ, 1936.

TRNKA, T. *Základy lidové výchovy*. Praha: MLÚ, 1934.

Seznam obrázků

Obrázek 1 Tomáš Trnka	10
Obrázek 2 Vladimír Jochmann	14
Obrázek 3 Dušan Šimek	15
Obrázek 4 Linie tvůrčího růstu.....	33